

Допускається до захисту:
т.в.о.завідувача кафедри
міжнародних економічних відносин,
кандидат економічних наук, доцент
_____ Марія
«_____» _____ 2024 р.

Механізм поглиблення інтеграційних процесів АТР

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

Комплексна кваліфікаційна (магістерська) робота

Частина 1: Міжнародне співробітництво як основа поглиблення інтеграційних процесів АТР

Виконавець: Вікторія КРАЄВСЬКА
Науковий керівник: Юлія ІЩУК

Частина 2: Торговельно-економічне співробітництво України та країн Магрибу: сучасний стан, тенденції та перспективи

Виконавець: Катерина РИБАК
Науковий керівник: Марія ВАРЛАМОВА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

КРАЄВСЬКА ВІКТОРІЯ ВІТАЛІЇВНА

Допускається до захисту:
т.в.о. завідувача кафедри
міжнародних економічних відносин,
кандидат економічних наук, доцент
Марія
«___» _____ 2024 р.

Міжнародне співробітництво як основа поглиблення інтеграційних процесів АТР

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

Кваліфікаційна (магістерська) робота

Науковий керівник:
Юлія ПЦУК, доцент кафедри
міжнародних економічних відносин,
доктор філософії, доцент

підпис

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали / за шкалою ЄКТС / за національною шкалою)
Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця – 2024

АНОТАЦІЯ

Краєвська В. В. Міжнародне співробітництво як основа поглиблення інтеграційних процесів АТР. Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини. Освітня програма «Міжнародні економічні відносини». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2024.

У роботі розглянуто теоретичні аспекти міжнародного співробітництва та інтеграційних процесів. Проведено аналіз особливостей міжнародного співробітництва в Азійсько-тихоокеанському регіоні. Визначено основні перспективи та проблеми поглиблення інтеграції в АТР.

Основними результатами досліджень є пропозиції щодо напрямів розвитку Азійсько-Тихоокеанського регіону з урахуванням інтегруючих та дезінтегруючих факторів, оцінка впливу ряду економічних факторів на індекс регіонального співробітництва та інтеграції АСЕАН на основі кореляційно-регресійного аналізу.

Ключові слова: міжнародне співробітництво, інтеграційні процеси, Азійсько-Тихоокеанський регіон, АСЕАН, АТЕС, економічний розвиток.

73 с., 10 табл., 10 рис., бібліограф.: 62 найм.

Kraievskaya V. V. International cooperation as a basis of deepening integration processes in the Asia-Pacific region. Specialty 292 International economic relations. Educational program "International Economic Relations". Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024.

Theoretical aspects of international cooperation and integration processes are considered in the work. An analysis of the features of international cooperation in the Asia-Pacific region was carried out. The main prospects and problems of deepening integration in the APR have been identified.

The main results of the research are proposals on the directions of development of the Asia-Pacific region, taking into account integrating and disintegrating factors, assessment of the influence of a number of economic factors on the index of regional cooperation and integration of ASEAN based on correlation-regression analysis.

Keywords: international cooperation, integration processes, Asia-Pacific region, ASEAN, APEC, economic development.

73 p., 10 tables, 10 figures, bibliography: 62 references.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВИНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ.....	5
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	9
1.1 Основні поняття та завдання міжнародного співробітництва.....	9
1.2 Поняття АТР, загальна характеристика регіону	14
1.3 Роль ключових інституцій у підтримці та сприянні інтеграційним процесам в АТР	20
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В АЗІЙСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОМУ РЕГІОНІ.....	27
2.1 Аналіз транскордонного співробітництва та інтеграційних проектів в АТР.....	27
2.2 Тенденції інноваційного та технологічного прогресу в контексті міжнародного співробітництва Азійсько-Тихоокеанського регіону	32
2.3 Оцінка торговельних відносин та інвестиційних потоків в межах інтеграційних об'єднань та провідних країн АТР	37
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ ПОГЛИБЛЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ В АТР	49
3.1 Співробітництво та можливості для подальшого розвитку відносин України та країн АТР, на прикладі Південної Кореї	49
3.2 Проблеми та загрози подальшого розвитку та інтеграції АТР в сучасному світі.....	53
3.3 Тенденції та перспективи розвитку АТР.....	58
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68

**ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ,
СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ**

АТР - Азіатсько-Тихоокеанський регіон

АСЕАН – Асоціація держав Південно-Східної Азії

АТЕС - Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво

ВВП – Валовий внутрішній продукт

ОЕСР - Організація економічного співробітництва та розвитку

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ПІ – Прямі іноземні інвестиції

РК – Республіка Корея

США – Сполучені Штати Америки

СОТ – Світова організація торгівлі

ГАТТ – Генеральна угода з тарифів і торгівлі

АЛАДІ – Асоціація латиноамериканської інтеграції

НАФТА – Північноамериканської зони вільної торгівлі

ТКП – Транстихоокеанське партнерство

АЛАДІ – Асоціація латиноамериканської інтеграції

РК – Республіка Корея

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку світової економіки міжнародне співробітництво є одними з найбільш рушійних сил економічного та соціального розвитку країн. Зростаюча кількість негативних факторів на економічний розвиток країн, таких як: вплив природних і антропогенних катастроф, у тому числі пандемії COVID-19, повномасштабна Російсько-Українська війна знову привернули увагу до економічної стійкості та міжнародного співробітництва задля вирішення глобальних проблем.

В умовах трансформації міжнародних відносин процеси в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні характеризуються поглибленням економічної взаємодії між державами, розвитком інтеграційних тенденцій у всьому їх різноманітті і переплетенні різних чинників.

Проблема є актуальною, оскільки роль міжнародного співробітництва в підтримці та зміцненні економічної стійкості іноді ігнорується. Проте міжнародне співробітництво може сприяти синергії та приносити як індивідуальні, так і колективні переваги. Проте побудувати ефективне міжнародне співробітництво є складним завданням.

Тенденції та перспективи міжнародного співробітництва та розвитку інтеграційних процесів та країн регіону будуть впливати на цілий світ, тому що сьогодні АТР вважається новим геополітичним центром. Також варто розглядати стосунки України з країнами АТР, адже саме там знаходяться одні з найпотужніших економік світу.

Дослідження основ міжнародного співробітництва досліджували наступні науковці: С. Баррет, К. О'ніл, А. Вірковська. Перспективи і завдань розвитку інтеграції країн АТР неодноразово ставали об'єктом дослідження багатьох науковців. Це питання було освітлене у працях низки зарубіжних науковців: С. Разін, Е. Фрост, Р. Балдвін, Е. Маллен, Б. Бора та інші. Серед вітчизняних дослідників можна зазначити: Н. Городня, І. Малюта, М. Рахман, І. Милосердна, В. Беренда та інші.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо механізмів поглиблення інтеграційних процесів.

Поставлена мета обумовлює вирішення низки **завдань**:

- охарактеризувати сутність міжнародного співробітництва та його завдання;
- розглянути поняття «АТР» та одну з класифікацій країн регіону за субрегіонами;
- розкрити формування інтеграційних процесів, міжнародних об'єднань та угод, які виникли в наслідок інтеграції АТР;
- проаналізувати транскордонне співробітництво та проекти, які створені для покращення інтеграції АТР;
- вивчити тенденції інноваційного та технологічного прогресу в контексті міжнародного-співробітництва АТР;
- дослідити особливості внутрішньогрупової торгівлі найбільших об'єднань АТР: АСЕАН, АТЕС та НАФТА;
- оцінити стан та динаміку прямих іноземних інвестицій в АСЕАН та АТЕС;
- розглянути стан та перспективи розвитку відносин України та Південної Кореї;
- сформулювати проблеми та загрози для розвитку та інтеграції АТР;
- спрогнозувати перспективи та надати загальну характеристику тенденціям розвитку Азійсько-Тихоокеанського регіону.

Об'єктом дослідження є процес формування та економічний розвиток інтеграційних об'єднань країн.

Предметом дослідження є теоретичні засади розвитку і сучасний стан інтеграційних процесів в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

Інформаційну базу дослідження представлена працями іноземних та вітчизняних, науковців, експертів, практиків; інформацією на офіційних веб-

сторінках державних інституцій, міжнародних організацій та статистичними даними та інтернет-джерелами.

При проведенні дослідження та оформленні його результатів використано наступні методи: діалектичний, аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, статичні та графічні.

Теоретичне та практичне значення мають запропоновані пропозиції щодо напрямів розвитку Азійсько-Тихоокеанського регіону з урахуванням інтегруючих та дезінтегруючих факторів, оцінка впливу ряду економічних факторів на індекс регіонального співробітництва та інтеграції АСЕАН на основі кореляційно-регресійного аналізу.

Наукові результати:

1. Розроблена економіко-математична модель впливу економічних факторів на індекс регіонального співробітництва та інтеграції АСЕАН, за результатами якого визначено залежність індексу регіонального співробітництва та інтеграції АСЕАН від зовнішньо-торговельного обороту, обсягу внутрішньо-регіональних патентних заявок, кількості ліцензійних угод та доходу від ІТ.
2. Запропоновані пропозиції щодо напрямів розвитку Азійсько-Тихоокеанського регіону з урахуванням інтегруючих та дезінтегруючих факторів.
3. Визначені актуальні тенденції інвестування в АТР відповідно до яких запропоновано основні напрями інвестування регіону.

Результати кваліфікаційної магістерської роботи апробовано на XXIII Міжнародній науковій конференції студентів та молодих вчених «Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання» (м. Вінниця, Україна, 21 грудня 2023 р.).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з наступних частин: вступ, три розділи поділені на три підрозділи кожен, висновки, список використаних джерел, який налічує 62 посилання. Також представлено 10 рисунків та 10 таблиць. Загальний обсяг роботи становить 73 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

1.1 Основні поняття та завдання міжнародного співробітництва

За останнє десятиліття співпраця між державами стала предметом багатьох досліджень. У наш час світове господарство інтерпретується як всесвітній, глобальний, гео економічний простір, в якому відбувається зростання ефективності матеріального виробництва, вільне переміщення товарів, послуг, людського капіталу, фінансового, та науково-технічного. Сьогодні практично кожна країна займається розвитком міжнародного співробітництва тим чи іншим способом.

Розглядаючи міжнародне співробітництво, необхідно визначити саме поняття «співробітництво». Його можна трактувати як процес взаємодії двох або більше учасників для досягнення певної мети. Економічне ж співробітництво має важливе значення для забезпечення найвищих досягнень на міжнародній арені шляхом сприяння технологічному та виробничому розвитку даної країни.

Відколи ідея співпраці почала розвиватися на міжнародній арені її розуміли як допомогу або передачу ресурсів – у вигляді грантів – від більш розвинутих країн до інших країн, які через свій рівень доходу та нестабільний рівень життя можна класифікувати як нерозвинений. В даний час концепція міжнародного співробітництва еволюціонувала і набула більш загального значення. У цьому відношенні можна сказати, що на даний момент міжнародне співробітництво розуміється як «серія дій, спрямованих на координацію політики або приєднання зусилля для досягнення спільних цілей на міжнародному просторі» [30]. Також міжнародну співпрацю можна вважати «універсальним способом взаємодії між двома чи більше країнами, заснованим на обміні результатами досліджень, виробництва, комерції, захисту інвестицій і промислових ноу-хау» [24].

Вище наведені визначення, які, очевидно, є надто загальним і нечітким, дають уявлення про широке поняття, якого ця концепція досягла сьогодні. Проте детальний аналіз дозволяє більш точно визначити його зміст. Хосе Мігель Інсунса – чилійський політик, юрист та науковець дослідив поняття «міжнародне співробітництво» у праці «Економічне співробітництво» описав зазначене поняття. Він наголошує на понятті співпраці в її справжньому семантичному сенсі, віддаляючи його від традиційного поняття «допомога». Таким чином, хоча залучені ресурси можуть бути пільговими кредитами чи грантами, співробітництво не слід розуміти як односпрямований процес, у якому країна чи група країн – тобто донори – надають підтримку іншій країні – тобто одержувачі. Швидше, зараз ми маємо «двосторонній процес», у якому обидва типи країн – тобто донори та реципієнти – погоджуються співпрацювати для вирішення конкретної проблеми та, роблячи це, задовольнити цілі, які кожен із них поставив перед собою. У цьому відношенні співпраця завжди дає «взаємну вигоду» [30].

Розвиток співробітництва між державами й іншими учасниками міжнародних відносин викликав цілу систему міждержавних і недержавних організацій глобального і регіонального значення. Зростання взаємозалежності світу, виникнення і загострення глобальних проблем надзвичайно збільшили об'єктивні потреби в посиленні багатостороннього співробітництва і сприяли розширенню його сфер. У той же час, якими б різноманітними не були ці сфери і напрямки, і яким би великим не було їхнє значення, центральним і найбільш важливим із них залишається економічне співробітництво, від успішності якого багато в чому залежить вирішення завдань взаємодії й в інших сферах. Особливого значення набувають питання економічної інтеграції. Вона тісно пов'язана з політичною інтеграцією, проте не зводиться до неї і не являє собою явище «вторинного» порядку [51].

У економічному відношенні міжнародна інтеграція являє собою високу форму співробітництва. Це створення єдиного економічного співтовариства на

основі союзу двох або більше економічних одиниць. Найпоширенішими визначеннями терміну «економічна інтеграція» є:

- процес зближення та злиття національних економік в єдину систему економічних відносин, шляхом утворення єдиного економічного простору для вільного переміщення через кордони товарів, послуг, капіталів та робочої сили [42];

- це домовленість між націями, яка зазвичай включає зменшення або усунення торговельних бар'єрів і координацію грошово-кредитної та фіскальної політики [21].

Науковці окреслюють п'ять етапів міжнародної економічної інтеграції, що наведено в табл. 1.1. Більш прості форми економічної інтеграції призводять до поглиблення процесу та до все більш інтегрованих спільних економічних просторів. Кожний з етап має свої особливості, які визначають глибину економічної інтеграції та вирізняються за своєю суттю й певними обмеженнями.

Таблиця 1.1 – Етапи міжнародної економічної інтеграції

Характеристика / Етапи	Ліквідація внутрішніх митних тарифів	Єдині тарифи відносно третіх країн	Вільне пересування капіталів і робочої сили	Узгодження економічної політики	Здійснення єдиної економічної політики
Зона вільної торгівлі	+				
Митний союз	+	+			
Спільний ринок		+	+		
Економічний союз	+	+	+	+	
Політичний союз	+	+	+	+	+

Джерело: [54]

Таким чином, зона вільної торгівлі є найпростішою формою економічної інтеграції. У зоні вільної торгівлі усуваються всі бар'єри для торгівлі (митні тарифи, податки, збори та кількісні обмеження всередині інтеграційного об'єднання) між країнами-членами, при цьому тарифи відносно третіх країн зберігаються. Такі форми інтеграції є у НАФТА, АСЕАН.

Наступним кроком у процесі економічної інтеграції є митний союз. На додаток до принципів зони вільної торгівлі, митний союз встановлює спільний зовнішній тариф. Згідно з яким імпорт із країн-нечленів підлягає однаково тарифу за умови продажу будь-якій країні-члену. Прикладом такого об'єднання може виступати Економічне співтовариство країн Центральної Африки (ECCAS), МЕРКОСУР.

Спільний ринок має ті ж особливості, що й митний союз, але, крім того, фактори виробництва (праця, капітал і технології) є мобільними між членами. Обмеження на імміграцію та транскордонні інвестиції скасовуються. Цей вид інтеграції спирається на спільну політику в галузі розвитку економіки та суспільства, передбачає наближення законодавства і стандартів країн, що інтегруються. Прикладом є Спільний ринок для Східної та Південної Африки (COMESA), Карибська співдружність (CARICOM).

У наступному етапі інтеграції – економічний союз, на додаток до вільного руху товарів, послуг і факторів виробництва, відбувається інтеграції економічної політики, як монетарної, так і фіскальної. Країни-члени використовують спільну грошову одиницю і це може включати систему фіксованих обмінних курсів валюти. Наприклад, Європейський Союз використовує валюту євро.

Політичний союз – кінцевий результат економічної інтеграції. На основі економічних створюються політичні союзи, де забезпечується політична інтеграція, яка спирається на єдину соціально-економічну політику та уніфікацію законодавства за такими напрямками: податки; монетарна система; судова система; впровадження єдиної системи стандартів продукції, послуг тощо; уніфікація правил техніки безпеки, трудового законодавства; єдина концепція розвитку підприємництва: правила створення, реєстрації, ліквідації нових фірм. Являє собою потенційно найдосконалішу форму інтеграції зі загальним урядом, де суверенітет країни-члена значно зменшений. Прикладом є колишній СРСР [54; 19].

Міжнародна співпраця має давню історію розвитку людства, однією з її фундаментальних віх є створення Організації Об'єднаних Націй (ООН) у 1945

році. Її завданнями є підтримання й зміцнення миру й міжнародної безпеки, розвиток співробітництва між державами світу. Також в умовах після Другої світової війни країни усвідомили, що головним компонентом досягнення будь-якого рівня глобального миру є глобальна співпраця – політична, економічна та соціальна. Намір полягав у тому, щоб вирівняти умови торгівлі та зменшити економічні сфери розбіжностей, оскільки нерівність у цих сферах могла призвести до більш серйозних конфліктів. Серед ініціатив країни домовилися співпрацювати для сприяння вільній торгівлі, укладаючи двосторонні та багатосторонні угоди. Результатом цих угод стала Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ) досягнута 30 жовтня 1947 року [25].

Поступово торгівля ставала складнішою, що призвело до Уругвайського раунду, який розпочався в 1986 році та завершився в 1994 році. Уругвайський раунд тривав вісім років і фактично завершився розірванням ГАТТ і створенням Світової організації торгівлі (СОТ). Нинішній Дохський раунд розвитку почався в 2001 році і фактично вважається частиною СОТ. На відміну від ГАТТ, яке являло собою серію угод, СОТ була створена як справжня установа, на яку покладено завдання сприяти вільній і чесній торгівлі. СОТ є найбільшою глобальною торговельною організацією зі 164 країнами-членами [45].

Міжнародне співробітництво може переслідувати різні цілі, серед найпоширеніших слід навести:

- гуманітарна допомога громадянам бідних або конфліктних країн;
- сприяння економічному та соціальному розвитку країн, які перебувають у невігідному становищі;
- захист громадян, які зазнають дискримінації за ознакою раси, віросповідання, походження тощо;
- підтримка миру та захист права людини;
- розвиток економічних та науково-технічних зв'язків між країнами;
- всебічний обмін знаннями, дослідженнями, ноу-хау та робочою силою.

Існує безліч форм міжнародної співпраці, основними є:

1. Фінансова форма: це допомога фінансовими ресурсами, які реципієнт може повернути або не повернути для вирішення нагальних питань або для інвестицій у проекти.

2. Науково-технічна: відноситься до передачі знань, обміном технологій та науковими кадрами, проведенням спільних наукових конференцій тощо.

3. Культурна: складається з обміну або фінансування культурних заходів, спрямованих на освіту населення, зміцнення власної ідентичності, передачу та захист традицій тощо [56].

Отже, міжнародне співробітництво описує взаємодію для досягнення спільних цілей та вирішенню спільних проблем, воно охоплює всю професійну діяльність, спрямовану на підтримку потребуючих людей та сприяння економічному, соціальному, культурному розвитку в усьому світі, дає можливість обмінюватися досвідом та реалізовувати спільні проекти розвитку.

1.2 Поняття АТР, загальна характеристика регіону

Немає єдиного та остаточного визначення, яке б окреслювало поняття «Азійсько-Тихоокеанського регіону». Так, на думку С. Мішина, варто виокремлювати три підходи до визначення АТР, а саме: політичний, географічний і економічний. Для послідовників першого підходу визначення меж регіону не є принциповим завданням, їм важлива сама ідея. Обґрунтування цілісності та складу АТР висувуються представниками двох інших підходів. З географічного погляду «АТР» – не визначене поняття, головна трудність полягає у визначенні його рамок, оскільки від цього безпосередньо залежить включення до складу регіону низки країн і субрегіонів: Північної і Латинської Америки, Росії або тільки її Далекосхідного регіону тощо [55].

Американська дослідниця Еллен Фрост у роботі «Новий азійський регіоналізм» досліджує поняття «АТР» у контексті системи концентричних кіл.

Внутрішнє коло утворює первинна п'ятірка Асоціації держав Південно-Східної Азії (далі – АСЕАН) (Індонезія, Малайзія, Філіппіни, Сінгапур, Таїланд), друге коло – АСЕАН «у форматі десяти (на додаток до перелічених – Бруней, Камбоджа, Лаос, М'янма і В'єтнам), третє коло – «АСЕАН + 3» (Китай, Південна Корея, Японія). Під зовнішнім колом АТР Е. Фрост розуміє консультативну систему Східноазійського саміту, метою якого є підготовка ґрунту для створення Східноазійського співтовариства у складі АСЕАН + 3, а також Австралії, Індії та Нової Зеландії» [62].

Загальноприйнятим вважають наступне трактування: АТР – це політичний та економічний термін, що об'єднує сукупність країн континентальних і острівних територій басейну Тихого океану, що їх омиває з різним облаштуванням економічного, політичного та культурного життя. Серед інших назв АТР поширеними є «тихоокеанське кільце» від англійського «Pacific Rim».

Оскільки немає офіційного визначення Азіатсько-Тихоокеанського регіону та його кордонів, список країн може змінюватися залежно від контексту. Залежно від методології підрахунку, цей географічний, геополітичний і гео економічний простір налічує від 20-30 до 47 країн і окремих районів, у яких проживає близько половини населення світу. Наприклад, у США до Азійсько-Тихоокеанського регіону відносять країни Південно-Східної й Північно-Східної Азії та Океанії. В Японії, крім названих субрегіонів, включають країни тихоокеанського узбережжя Латинської Америки і країни Південної Азії – Індію та Шрі-Ланку. У Китаї – країни Східної та Південно-Східної Азії, але без країн Латинської Америки [49]. Також деякі країни та організації формуючи список країн АТР зазначає Південну та Центральну Азію (Індія, Непал, Монголія, Туреччина, Іран, Ірак тощо).

Здебільшого межі регіону визначаються провідними регіональними інституціями, що окреслюють різні формати регіональної інтеграції. Так, Азійсько-Тихоокеанський центр досліджень безпеки імені Деніела К. Іноуа (DKI APCSS), який спеціалізується на вирішенні питань безпеки у АТР визначає

44 країни, які поділено відповідно до субрегіону, де вони розташовані (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Класифікація країн АТР за субрегіонами відповідно до Азійсько-Тихоокеанського центра досліджень безпеки імені Деніела К. Іноуа

Субрегіон	Країна
Східна та Північно-Східна Азія	КНР, Росія, Південна Корея, Північна Корея, Японія, Гонконг, Тайвань
Південно-Східна Азія	Бруней, Камбоджа, Індонезія, Філіппіни, В'єтнам, Малайзія, Таїланд, Сінгапур, Східний Тимор
Океанія	Австралія, Нова Зеландія, Фіджі, Французька Полінезія, Острови Кука, Тонга, Тувалу, Маршаллові Острови, Федеративні Штати Мікронезії, Науру, Палау, Вануату, Самоа, Соломонові Острови, Папуа Нова Гвінея
Північна Америка	Канада, США, Мексика
Центральна Америка	Гватемала, Гондурас, Панама, Коста-Ріка, Нікарагуа, Сальвадор
Схід Південної Америки	Перу, Чилі, Колумбія, Еквадор

Джерело: [18]

У вищенаведеній таблиці продемонстровано, що АТР включає країни, які межують з Тихим океаном від Північної та Південної Америки до Азії та Океанії. Більшість із цих країн пережили значні економічні зміни та зростання, щоб стати складовими економічно інтегрованого торгового регіону.

Міжнародні організації мають різні методології до класифікації країн за певними групами. Зокрема World Bank класифікує країни АТР за рівнем доходів (ВВП на душу населення), Економічна і соціальна комісія ООН для Азії і Тихого океану (ESCAP) – за Індексом людського розвитку (HDI) та за рівнем доходів (ВВП на душу населення), хоча більшість організацій класифікують країни за приналежністю до субрегіону.

Багато країн АТР є новими індустріальними країнами. Вони зазнали бурхливого економічного зростання, здійснили якісний «стрибок» від відсталості до інтенсивного інноваційного розвитку і на сучасному етапі

посідають важливе місце в системі міжнародного поділу праці та в процесі розвитку міжнародних економічних відносин, за останні десятиріччя

Науковці розподіляють всі країни за хвилями (поколіннями, «ешелонами»):

- НІК «першої хвилі»:

а) «4 азійських тигри» або «4 азійських дракони»: Гонконг, Республіка Корея, Сінгапур, Тайвань (експортоорієнтований розвиток національних економік);

б) «латиноамериканські пуми»: Аргентина, Бразилія та Мексика (розвиток національних економік з орієнтацією на імпортозаміщення);

- НІК «другої хвилі»: Малайзія, Таїланд, Індія, Чилі;

- НІК «третьої хвилі»: Кіпр, Туніс, Туреччина, Індонезія;

- НІК «четвертої хвилі»: Філіппіни, Іран [57].

Протягом останніх чотирьох десятиліть у регіоні спостерігається економічне зростання. Проте в ході економічного розвитку багаті природні ресурси деградували, а загальна кількість бідних людей зростає. APFEAD (Азіатсько-Тихоокеанський форум з навколишнього середовища та розвитку) створений в ECO ASIA (Екологічний конгрес для Азії та Тихоокеанського регіону) у 2001 році, головною метою якого є пошук критичних проблем в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні визначив ключові соціально-економічні чинники., від яких залежать майбутні напрями сталого розвитку регіону, стан і перспективи цих факторів викладені нижче. Вони включають:

- населення та урбанізацію (демографічні тенденції, міське населення та урбанізація, міграція із села в місто, бідність у містах та трансформація демографічної структури);

- економічний розвиток (зростання та трансформація економіки, економічна глобалізація та її наслідки, розрив між селом і містом, джерела та доступність енергії, а також виробництво та споживання);

- основні соціальні проблеми (бідність, харчування та здоров'я, освіта та гендерна дискримінація, соціальна згуртованість, конфлікти та корупція);

- технологічний розвиток (технологічні інновації, інформаційно-комунікаційні технології, біотехнології, енергетичні технології та технології чистішого виробництва) [31].

Країни регіону знаходяться на різних рівнях економічного зростання. У той час як Австралія, Японія, Республіка Корея, Нова Зеландія та Сінгапур віднесені до високоіндустріальних країн, Бангладеш, Камбоджа, Китай, Індія, Пакистан і В'єтнам вважаються країнами з низьким рівнем доходу. Індонезію та Філіппіни можна віднести до країн із середнім доходом.

Після відновлення у 2021 році зростання світового ВВП у 2022 році впало з 6,1% до 3,4%, що спричинено повномасштабним вторгненням Росії в Україну та її широкомасштабних наслідків. Світовий ВВП становив 112,6 трлн дол. США у квітні 2023 році проти 103,86 трлн дол. США у 2022 році. У 2021 році світове ВВП становило 94 млрд дол. США. Лише чотири країни лідери за показником ВВП – США, Китай, Японія та Німеччина – складають понад половину світового економічного виробництва за валовим внутрішнім продуктом у номінальному вираженні.

Так, 5 з Топ-10 країн з найбільшим ВВП у світі розташовані в АТР (США, Китай, Японія, Китай і Корея). З 23,3 трлн дол. США – Сполучені Штати становить приблизно 25% світової економіки, частка, яка суттєво змінилася за останні 60 років. Найбільше до економіки країни додають фінанси, страхування та нерухомість (4,7 трлн дол. США), за ними йдуть професійні та ділові послуги (2,7 трлн дол. США) і уряд (2,6 трлн дол. США) [28].

Економіка Китаю займає друге місце за номінальним показником, коливаючись на рівні майже 17,7 трлн дол. США. Він займає лідируючі позиції у всьому світі за обсягами виробництва з сталі, електроніки та робототехніки.

Гонконг, Південна Корея, Сінгапур і Тайвань – це країни з вільною ринковою економікою і досягли успіху в експорті електроніки та технологій. Чотири азійських тигри вважаються джерелом натхнення для наступних хвиль НІК, які є менш розвиненими, але швидко зростаючими економіками. Індонезія,

Малайзія, Філіппіни та Таїланд переходять від експорту з низькою маржею, такого як текстиль та одяг, до електроніки з більшою прибутковістю.

Для кращого розуміння економічного розвитку країн АТР потрібно розглянути відсотковий показник росту ВВП регіону за субрегіонами (рис. 1.1).

Аналізуючи дані спостерігаємо, що найкращі показники росту ВВП у Східній та Південній Азії. Так, у 2018 році цей показник становив 5,2 % та 5 % відповідно, а вже у 2021 році – 7,2 % у Південній Азії та 6,8 % у Східній Азії. Найменший показник за період з 2018 по 2021 роки у Океанії. Загалом прогнозується, що у 2023 році ріст ВВП буде приблизно на такому ж рівні як і у 2022 році.

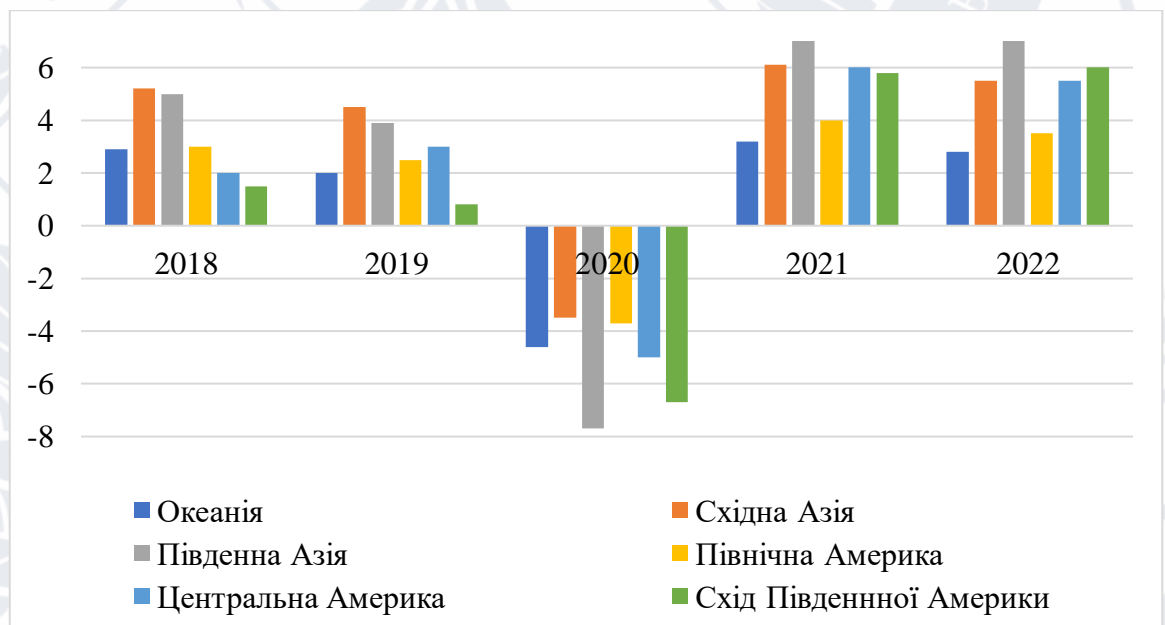

Рисунок 1.1 – Динаміка росту ВВП субрегіонів АТР у 2018-2022 р., %

Джерело: побудовано автором на основі [37]

Прогнозовано світова економіка цього року зросте менше ніж на 3%. Очікується, що у 2023 році на Індію та Китай припадатиме половина світового зростання. Економічна активність сповільнюється в США та євросоні, де відсоткові ставки зберігають свій тиск на попит. Прогнозується, що у близько 90% країн з розвинуеною економікою уповільняться темпи зростання [58].

Загальна ситуація в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні характеризується тим, що процес перегрупування різних сил після закінчення «холодної війни» сповнений протиріччями, відносини між країнами регіону доволі складні. Національні інтереси країн АТР загалом домінують над прагненням до регіональної стабільності. Відносини між країнами регіону залишаються проблемними, зокрема з територіальних питань. Зміна характеру стратегії в основному пов'язана зі зростанням потужності Китаю та побоюваннями щодо можливого ослаблення військового впливу США в регіоні.

1.3 Роль ключових інституцій у підтримці та сприянні інтеграційним процесам в АТР

В епоху після Другої світової війни Тихоокеанський край стає все більш важливим і взаємопов'язаним економічним регіоном. Економічне зростання західного узбережжя США збіглося з появою Японії як економічної наддержави і з піднесенням високорозвиненої промислової економіки на Тайвані, Сінгапурі, Гонконгу та Південній Кореї. Токіо, Лос-Анджелес і Гонконг – це світові фінансові центри.

Після завершення холодної війни АТР можна було вважати найстабільнішим регіоном у світі, який пройшов період тривалого економічного розвитку без очевидних конфліктів.

Особливості історичного, політичного та соціально-економічного розвитку країн Азійсько-Тихоокеанського регіону значною мірою визначили виникнення в глобальну епоху різних форматів регіональної інтеграції і також окреслили її специфіку порівняно з іншими регіонами світу.

Регіональна економічна інтеграція в Азії гірше розвинена порівняно з Північною Америкою та Європою. Загалом АТР вступив на шлях розвитку інтеграційних процесів набагато пізніше за інші регіони світу. Величезні економічні розриви та постійні політичні розбіжності уповільнюють інтеграцію в АТР. Адже переважно об'єднуються і отримують більше вигоди від інтеграції

країни з однаковою моделлю економічного розвитку, тому що інтеграційні процеси на деякому етапі між цими країнами є рівними за своєю основою, а тому це може бути легше. Загалом ядро інтеграції обмежується значною мірою Східною Азією. Але зміна реалій в Азії та за її межами викликає ініціативи, спрямовані на стимулювання регіональної економічної інтеграції. Так, слід зазначити, що азійський регіон починаючи з 2006 р. був одним з основних регіонів за динамікою інтеграційних процесів. Це характерно і для діючої АСЕАН, і АСЕАН+3, АСЕАН+6, що пов'язано з моделлю «наздоганяючого» розвитку, створенням регіонального виробничого ланцюжка і розширенням експорту [34].

Протягом 80-х - початку 90-х рр. в регіоні сформувався могутній блок у вигляді міжрегіонального «трикутника» Японія - Нові індустріальні економіки Азії - США. Після вступу більшості країн АТР до СОТ у 90-х роках відбулося зниження імпорتنих мит у рамках механізмів організації. Спостерігалось активне прагнення країн до укладання дво-і багатосторонніх торгових угод. Також тарифні бар'єри поступово послаблювалися як у розвинених країнах, так і в країнах, що розвиваються, розташованими переважно в Східній Азії. У підсумку на країни АТР до 2018 р. припадало більше половини світової економіки та торгівлі, а також потоку ПІІ у світі [14].

У межах Азійсько-Тихоокеанського регіону функціонують 44 субрегіональних угруповання. Здебільшого це двосторонні зони вільної торгівлі та форуми про партнерство, найвідомішими серед яких є: НАФТА в Північній Америці, АСЕАН у Південно-Східній Азії, Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво, Зона вільної торгівлі між Австралією і Новою Зеландією, Форум тихоокеанських островів на півдні Тихого океану та Угода про всебічне регіональне економічне співробітництво [49].

Починаючи з 1967 року було створено першу потужну організацію у межах АТР - Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН). В умовах Другої індокитайської війни і численних суперечностей між державами субрегіону створення цієї асоціації слугувало передусім політичним цілям. Сьогодні

АСЕАН це регіональна організація, яка об'єднує різних сусідів для вирішення економічних проблем і проблем безпеки, але вплив групи залишається обмеженим.

У більш широкому Азійсько-Тихоокеанському регіоні інтеграція, що розпочалася в 1989 році зі створенням форуму Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС), мала виключно економічні цілі – лібералізації регіональної торгівлі й інвестицій. У центрі східноазійської інтеграції на той час були відносини регіональних країн з Японією – економічним лідером регіону. Проте спроби Японії створити регіональну організацію для глибшої регіональної кооперації успіхом не увінчалися як через геополітичну складність регіону, так і через недовіру регіональних держав до Японії як агресора в першій половині ХХ століття [52].

У 80-х роках інтеграційні процеси активно розвивались і у Латинській Америці. Так, у 1980 році було створено Асоціацію латиноамериканської інтеграції (АЛАДІ) з 13 країн, куди зокрема входили Південно Американські країни АТР (Перу, Чилі, Колумбія, Еквадор) та Мексика. Її головним завданням є – установа спільного ринку з метою економічного і соціального розвитку регіону. Задля досягнення результату країни-учасники поступово зменшують імпорتنі обмеження з іншими країнами світу, одночасно укладаючи угоди про компенсацію торгових платежів між країнами-членами, а також укладаючи взаємні кредитні домовленості між центральними банками.

Інтеграційні процеси Латинської Америки розвиваються повільно і не завжди їх учасниками є країни АРТ. Лише у 2010 році було створено Співтовариство держав Латинської Америки та Карибського басейну (CELAC), яка охоплює країни учасники АТР у Центральній та Південно-Східній Америці (загалом у співтоваристві 33 країни). Це регіональний блок держав Латинської Америки та Карибського басейну, який створено для поглиблення латиноамериканської інтеграції, а також для зменшення значного впливу Сполучених Штатів на політику та економіку Латинської Америки.

Вагомим кроком у формуванні інтеграційних АТР об'єднань стало створення Північноамериканської зони вільної торгівлі (НАФТА) у 1994 році.

Серед інших основних регіональних організацій в АТР виділяють:

- Саміт країн Східної Азії;
- Економічна і соціальна комісія ООН для Азії і Тихого океану;
- Азійський банк розвитку (АВД);
- Австралійська група;
- Азійсько-Тихоокеанський центр досліджень безпеки ім. Деніела К. Іноуа;
- Форум тихоокеанських островів.

Азіатсько-Тихоокеанський регіон є основним джерелом торговельних угод, на нього припадає більше половини таких угод у всьому світі (195 діючих торгових угод з 354 у світі) (рис. 1.2).

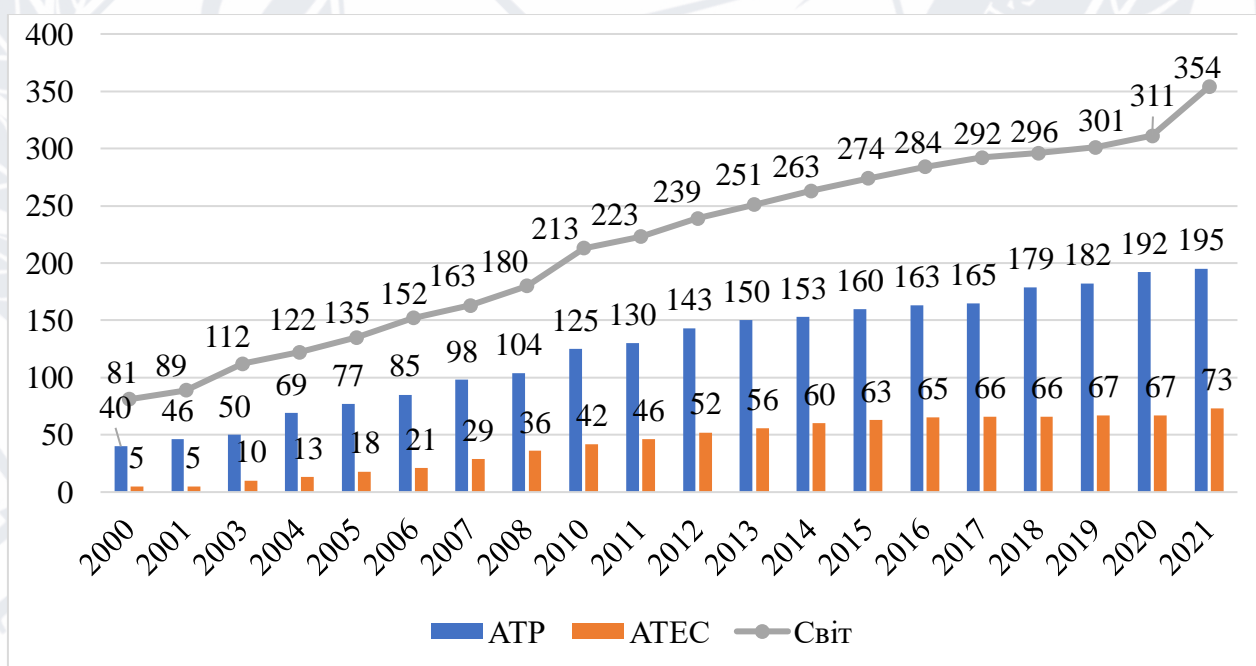

Рисунок 1.2 – Кількість підписаних торгових угод країнами-учасниками АТР та у світі, 2000-2021 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [10]

Переговори щодо багатьох поточних торговельних угод були призупинені або відкладені через пандемію COVID-19, оскільки країни звернули свою увагу на надзвичайні ситуації у сфері охорони здоров'я та економічний спад. Помітно, що після спалаху COVID-19 було підписано менше торговельних угод [46].

За 20 років кількість підписаних угод, хоча б однією з сторін якої є країна АТР збільшилася з 40 у 2000 р. до 195 у 2021 р. Серед країн-учасниць АТЕС станом на 2021 р. було підписано 73 угоди. Тенденція до збільшення торговельних угод є рівномірною та позитивною. Існуючі угоди про зони вільної торгівлі в АТР є переважно промисловими. Здебільшого вони обмежуються зниженням тарифів, але майже не подолали нетарифні регуляторні бар'єри в товарах, послугах та інвестиціях, а також обмежуються складними вимогами правил походження.

Серед найвідоміших угод можна виокремити угоду про Всебічне регіональне економічне партнерство (RCEP). Нова азіатсько-тихоокеанська угода про вільну торгівлю, яка набула чинності 1 січня 2022 року. RCEP включає 15 країн Східної Азії та Тихого океану. Це 10 держав-членів Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) (Бруней, В'єтнам, Індонезія, Камбоджа, Лаос, Малайзія, М'янма, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни) і 5 держав, з якими у АСЕАН вже підписані угоди про вільну торгівлю (Австралія, КНР, Нова Зеландія, Республіка Корея і Японія).

RCEP стане найбільшою торговельною угодою у світі, що вимірюється ВВП її членів – майже третини світового ВВП. Для порівняння, іншими основними регіональними торговими угодами за часткою світового ВВП є Південноамериканський торговий блок (MERCOSUR) (2,4 %), Континентальна зона вільної торгівлі Африки (2,9 %), Європейський Союз (17,9 %) і Угода між Сполученими Штатами, Мексикою і Канадою (USMCA) (28 %). Нова угода RCEP, яка охоплює третину світової економіки, скасує 90% мит між 15 країнами і, як очікується, збільшить внутрішньорегіональний експорт на 42 млрд дол. США та створить новий «центр тяжіння» для світової торгівлі [31].

Відомою була угода про Транстихоокеанське партнерство (ТТП) – угода про зниження або скасування багатьох тарифів і встановлення спільних стандартів з низки питань, пов'язаних з торгівлею. Але після виходу з угоди США у 2017 році решта 11 сторін ТТП переуклали нову угоду «Всеохоплююча та прогресивна Угода про Транстихоокеанське партнерство» (СРТРР). До складу СРТРР входять Австралія, Бруней, Канада, Малайзія, Мексика, Нова Зеландія, Перу, Сінгапур, В'єтнам, Чилі, Японія, а також Велика Британія, яка нещодавно стала 12-ю країною-членом. Китай, Тайвань, Еквадор, Коста-Ріка та Уругвай також подали заявки на приєднання [48].

Загалом серед основних чинників, які сприяють динаміці інтеграційних процесів у АТР, можна виділити:

- динамічне економічне зростання в державах регіону;
- показовий ефект успішності інтеграційних процесів в Європі і Північній Америці;
- торгова лібералізація на багатосторонньому рівні в рамках СОТ.

Також одним із чинників, який сприяв інтенсивним інтеграційним процесам, можна вважати те, що на межі 1990–2000-х рр. на позиції регіонального лідера у Східній Азії поступово став висуватися Китай. Одним із зовнішньополітичних пріоритетів він проголосив формування «поясу добросусідства» за периметр своїх меж, тим самим розпочав процес інтеграції із сусідніми державами. Велике значення приділяється регіональним самітам на різних рівнях, де відбувається спілкування політичних еліт для вироблення спільних підходів до актуальних проблем і перспектив розвитку регіону, формуються механізми реалізації узгоджених рішень.

Висновки до розділу 1

У першому розділі «Теоретичні основи інтеграційних процесів в АТР» детально описано сутність поняття «АТР», а саме: це політичний та економічний термін, що об'єднує сукупність країн континентальних і острівних територій

басейну Тихого океану, що їх омиває з різним облаштуванням економічного, політичного та культурного життя.

Представлено класифікацію 44 країн АТР за субрегіонами відповідно до Азійсько-Тихоокеанського центру досліджень безпеки імені Деніела К. Іноуа. Описано загальну характеристику, рівень та динаміку росту ВВП країн АРТ.

Розглянуто найпоширеніші визначення терміну «економічна інтеграція» та «міжнародна економічна інтеграція». З'ясовано її передумови та цілі. Окреслено п'ять етапів міжнародної економічної інтеграції, від найпростішого – зони вільної торгівлі, до кінцевого – політичного союзу.

Також проаналізовано процес формування інтеграційних зв'язків Азійсько-тихоокеанського регіону. Розглянуто процес утворення та мету найбільших інтеграційних об'єднань (АСЕАН, АТЕС, АСЕВН, АЛАДІ, СЕЛАС). Порівняно частку внутрішньорегіональної торгівлі субрегіонів Азії, найбільша у Південно-Східній Азії – 70 %. Також вивчено кількість існуючих торговельних угод в АТР – у 2021 р. їх було 195. Основними серед них є Всебічне регіональне економічне партнерство та Всеосяжне та поглиблене транстихоокеанське партнерство.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В АЗІЙСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОМУ РЕГІОНІ

2.1 Аналіз транскордонного співробітництва та інтеграційних проектів в АТР

Транскордонне співробітництво (Cross-border cooperation) є однією з рушійних сил інтеграції в регіоні. Це спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між країнами сусідами. Воно підтримує сталий розвиток уздовж кордонів, допомагає зменшити різницю в рівнях життя та вирішує спільні виклики через ці кордони. Це спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин [13].

Транскордонне співробітництво (ТКС) та інтеграція можуть сприяти соціально-економічному розвитку держав, оскільки вони дозволяють міжнародну співпрацю через усунення деяких обмежень або бар'єрів, які виникають через існування національних кордонів. Останні наукові дослідження кордонів пояснюють, що кордони стали основними зонами державної трансформації, центральними для соціального та економічного зростання та розвитку держав та їхніх місцевих і регіональних громад.

Система APEC Cross-Border Privacy Rules (CBPR) – це державна система сертифікації конфіденційності даних, до якої компанії можуть приєднатися, щоб продемонструвати дотримання міжнародно визнаних засобів захисту конфіденційності даних. Система CBPR реалізує рамки конфіденційності АТЕС, схвалені лідерами АТЕС у 2005 році та оновлені в 2015 році [35].

Ця система була розроблена економіками АТЕС для створення довіри споживачів, компаній і регуляторів до транскордонних потоків персональних даних. Система CBPR вимагає від компаній-учасниць впровадження правил і політики щодо конфіденційності даних відповідно до Концепції

конфіденційності АТЕС і допомагає подолати відмінності національних законів про конфіденційність у регіоні АТЕС, зменшуючи перешкоди для потоку інформації для глобальної торгівлі.

Важливо, що система CBPR була визнана в новій торговій угоді між Канадою, Мексикою та Сполученими Штатами, демонструючи торговельні переваги співпраці з цих питань. Крім того, Японія визнала систему CBPR для забезпечення транскордонної передачі даних відповідно до національного законодавства. Станом на 2023 рік у системі беруть участь дев'ять економік: Австралія, Канада, Японія, Республіка Корея, Мексика, Філіппіни, Сінгапур, Китайський Тайбей і США [44].

Завдяки системі CBPR сертифіковані компанії та уряди співпрацюють, щоб гарантувати, що коли особиста інформація переміщується через кордони, вона захищена відповідно до стандартів, передбачених програмними вимогами системи, і має юридичну силу в усіх юрисдикціях-учасниках.

Наступним важливим проектом серед країн-учасниць АСЕАН є впровадження системи транскордонних платежів, яка, як сподіваються, поглибить фінансову інклюзивність у всьому регіоні. Жителі Сінгапуру, Індонезії, Малайзії та Таїланду тепер можуть оплачувати товари та послуги в країнах один одного в місцевих валютах, що, на думку аналітиків, сприятиме розвитку туризму, споживчих витрат і потоків грошових переказів [1].

Програма, яка дозволяє жителям оплачувати товари та послуги в місцевій валюті за допомогою QR-коду, наразі діє в Індонезії, Малайзії, Таїланді та Сінгапурі. Очікується, що незабаром приєднаються Філіппіни. Стандартизація цифрових платіжних систем на національному рівні є важливим першим кроком до створення регіональної цифрової платіжної системи в АСЕАН. У березні цього року Сінгапур і Малайзія представили транскордонну платіжну систему QR під назвою NETS-DuitNow QR, розроблену Валютним управлінням Сінгапуру та Bank Negara Malaysia. Наразі він обмежений торговельними транзакціями, але до кінця року буде готовий для переказів від людини до

людини, включаючи грошові перекази. Очікується, що найбільше виграють мікропідприємства, малий і середній бізнес і населення без банківських послуг, кажуть експерти [29].

Варто розуміти, що впровадженням транскордонної платіжної системи АСЕАН розраховує побудувати домашню мережу цифрових платежів, зменшити свою залежність від долара США. Це певною мірою правда. Платежі, здійснені за допомогою кредитних і дебетових карток, навіть випущених місцевими банками, часто обробляються американськими компаніями, такими як Visa, які використовують свою ринкову владу, щоб накладати високі комісії на продавців і власників карток. Система NETS-DuitNow QR залучає центральні банки регіону, які працюють безпосередньо один з одним. Комісії та обмінні курси можуть визначатися за взаємною згодою між самими центральними банками, а не через треті сторони, що належать США, що робить транзакції більш ефективними та менш витратними.

Але не варто очікувати, що це фундаментально змінює роль долара США в економіці АСЕАН або регіональній фінансовій системі. Адже центральні банки продовжуватимуть зберігати мільярди доларів США в резервах на своїх балансах і на них впливатимуть зміни процентних ставок і монетарної політики США майже так само, як і до розробки регіональної системи QR.

Останніми роками уряди та зацікавлені сторони в Азії дедалі частіше демонструють відродження інтересу до інвестування у вищу освіту як засобу сприяння конкурентоспроможності та економічного зростання. Однією з широко пропагованих стратегій для досягнення цих цілей є розширення регіонального співробітництва та транскордонного співробітництва між закладами вищої освіти. Така співпраця набула багатьох форм, включаючи обміни студентами та викладачами, програми подвійних і спільних ступенів, партнерство між університетів і формування університетських мереж.

Після десятиліття швидкого зростання, під час якого західні університети відкривали філії за кордоном, ця діяльність усе більше зосереджується в Азії. Крім того, провідні університети розвинених азіатських країн все частіше

шукають філії в країнах регіону, що розвиваються. Країни регіону реалізують ініціативи регіонального співробітництва для забезпечення якості та гармонізації кваліфікації освіти та навичок для підтримки мобільності робочої сили та регіональної економічної інтеграції.

У той час як регіональне співробітництво та транскордонне співробітництво стають все більш популярними серед експертів у сфері вищої освіти, рівень ентузіазму та характер занепокоєння адміністраторів вищої освіти та інституційних керівників, на яких фактично покладається функціонування цих програм співпраці, менш добре зрозумілі [38].

Важливою угодою транскордонного співробітництва була угода про спрощення транспортних перевезень АСЕАН. 10 країн АСЕАН співпрацюють для інтеграції та гармонізації системи транзитного транспорту в регіоні та підвищення ефективності системи, щоб сприяти безперебійному переміщенню людей і товарів та інтегруватись у світову економіку.

Країни-члени підписали 4 важливі Рамкові угоди про спрощення транспорту для сприяння торгівлі АСЕАН з метою створення ефективною та інтегрованою транспортної системи:

- Рамкова угода АСЕАН про спрощення транзиту товарів (AFAFGIT), підписана 16 грудня 1998 року;
- Рамкова угода АСЕАН про мультимедійні перевезення (AFAMT), підписана 17 листопада 2005 року;
- Рамкова угода АСЕАН про спрощення міждержавних перевезень (AFAFIST), підписана 10 грудня 2009 року;
- Рамкова угода АСЕАН про спрощення транскордонних перевезень пасажирів дорожніми транспортними засобами (СВТР), підписана 13 жовтня 2017 року [9].

Угоди АСЕАН про спрощення перевезень мають на меті сприяти безперебійному переміщенню товарів і пасажирів у регіоні. Для спрощення та гармонізації міжнародних транспортних процедур та інформаційних потоків, з

метою скорочення часу та вартості логістики, пов'язаної з переміщенням вантажів та пасажирів на території.

Для вирішення регіональних питань та покращення інтеграції АТЕС створили платформу – місце, де економіки можуть шукати креативні рішення для спільних проблем, навчаючись одна в одній через економічну та технічну співпрацю (ECOTECH). Так, Нарада старших посадових осіб АТЕС (SOM) та Керівний комітет з економічного та технічного співробітництва (SCE) узгоджує та керує програмою ECOTECH членів АТЕС, яка викладена в Осакській програмі дій. SCE координує порядок денний ECOTECH через різноманітний набір проєктів, форумів та робочих груп, серед них:

1. Робоча група експертів з питань боротьби з корупцією та прозорості (ACTWG).
2. Політичне партнерство з питань науки, технологій та інновацій (PPSTI).
3. Робоча група малих і середніх підприємств (SMEWG).
4. Робоча група сільськогосподарського технічного співробітництва (ATCWG).
5. Робоча група з питань готовності до надзвичайних ситуацій (EPWG).
6. Робоча група з енергетики (EWG).
7. Експертна група з питань незаконної вирубки та пов'язаної з нею торгівлі (EGILAT).
8. Робоча група охорони здоров'я (HWG).
9. Робоча група з розвитку людських ресурсів (HRDWG).
10. Робоча група з океанів і рибальства (OFWG).
11. Політичне партнерство для жінок та економіки (PPWE).
12. Робоча група з туризму (TWG) [8].

Цілями цих заходів є посилити реалізацію ECOTECH шляхом встановлення пріоритетів відповідно до зобов'язань лідерів і міністрів, координації та забезпечення нагляду за роботою суб-форумів АТЕС, надати політичні рекомендації щодо способів сприяння досягненню цілей інтеграції

АТЕС та координувати цілі та пріоритети ECOTECH, встановлені економічними лідерами та міністрами АТЕС.

2.2 Тенденції інноваційного та технологічного прогресу в контексті міжнародного співробітництва Азійсько-Тихоокеанського регіону

Технології та інновації продовжують трансформувати наш світ із безпрецедентною швидкістю, руйнуючи промисловість, формуючи суспільства та переосмислюючи те, як ми живемо, працюємо та взаємодіємо. Залишаючись в курсі нових тенденцій, люди та організації можуть краще передбачати зміни та адаптуватися до них, використовувати можливості та процвітати в умовах дедалі більшої конкуренції. Країни Азійсько-Тихоокеанського регіону, такі як Південна Корея, китайська провінція Тайвань, Сінгапур, Малайзія та Таїланд демонструють найуспішніші моделі економічного зростання саме завдяки розвитку технологій, особливо високотехнологічної продукції.

Серед країн Азійсько-Тихоокеанського регіону є країни, які мають велику частку експорту високотехнологічних товарів. Так, на рис. 2.1 зображено, що серед зазначених країн найбільшу частку по відношенню до загального експорту мають Сінгапур та Малайзія – 57 % та 52 % у 2021 році відповідно.

Високотехнологічний експорт – це продукти з високою інтенсивністю науково-дослідних розробок, такі як аерокосмічна промисловість, комп'ютери, фармацевтика, наукові прилади та електричні машини.

У цих країнах фундаментальні дослідження зростають завдяки розвитку індустрій, що базуються на знаннях, ролі науково-дослідних інститутів, проведених прикладних досліджень і цінності навчальних закладів. Тісна співпраця науки і виробництва призвела до зміни структури і характеру економіки, яка ставала все більш залежною від нових знань та ідей. Державні та іноземні інвестиції та урядова політика щодо стимулювання місцевого та іноземного бізнесу відіграють вирішальну роль у розвитку технологічних інновацій.

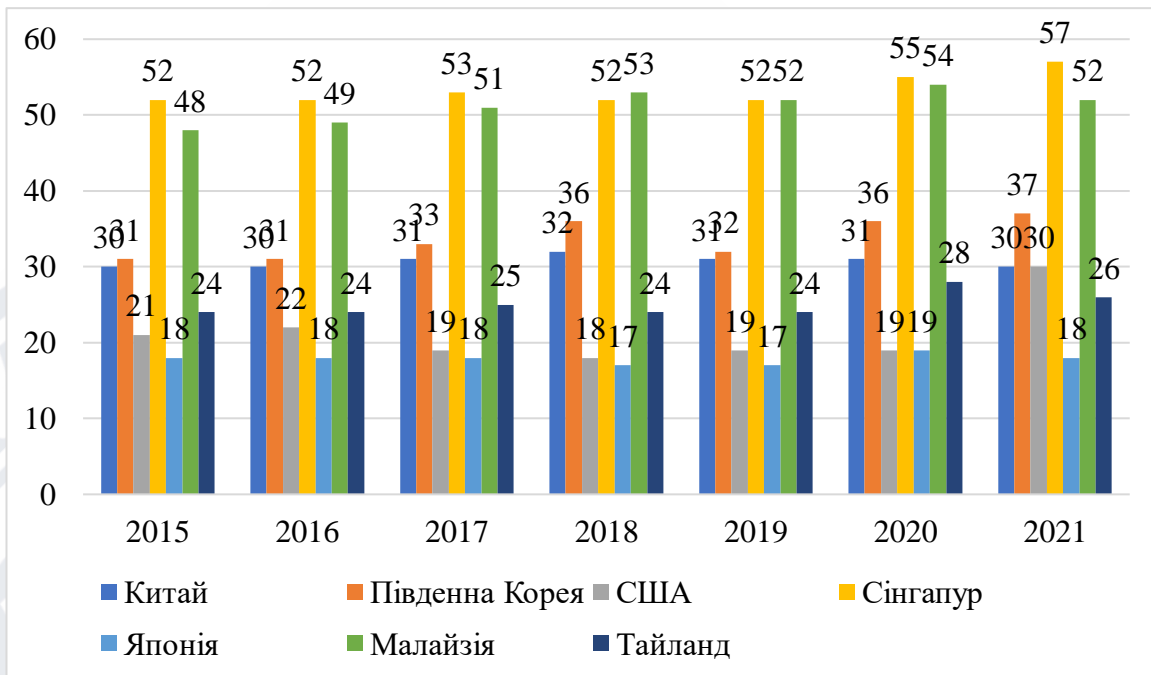

Рисунок 2.1 – Динаміка експорту високотехнологічної продукції у % до загального експорту, 2015-2021 рр.

Джерело: складено автором на основі [47].

Також варто зазначити головних партнери у сфері торгівлі країн-учасниць АТЕС. Вони представлені на рис. 2.2.

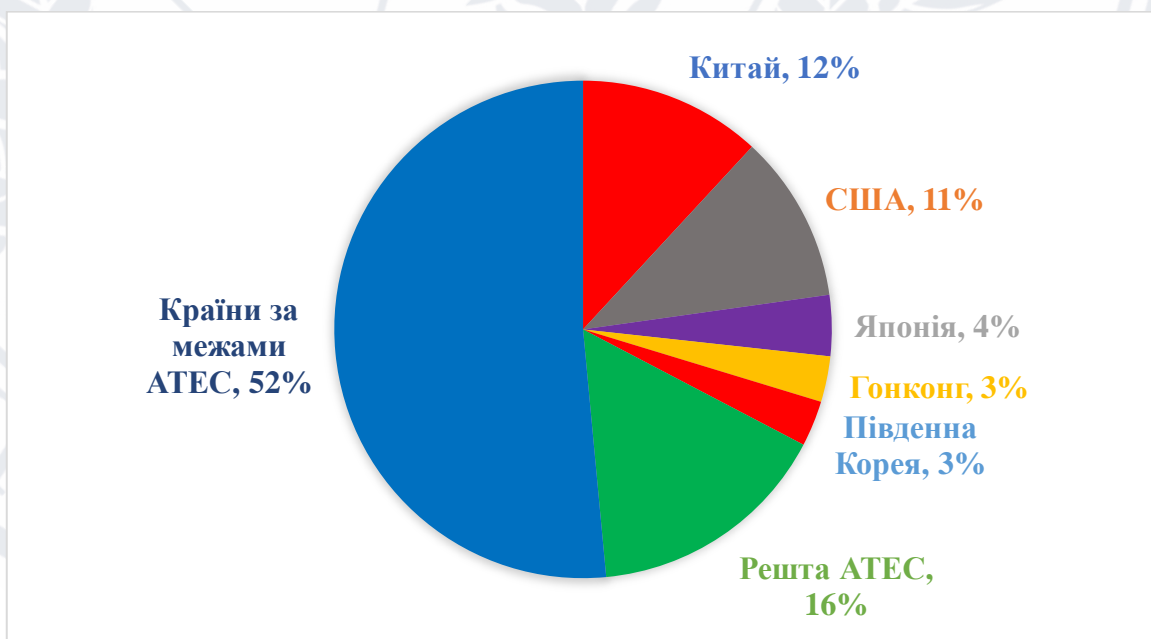

Рисунок 2.2 – Головні партнери АТЕС у сфері торгівлі у 2022 році

Джерело: побудовано автором на основі [3].

На регіон АТЕС припадає 48% світової торгівлі товарами і послугами. У 2022 рік Китай обігнав США і став найбільшим торговим партнером серед економік АТЕС, на які припадає 12% торгівлі.

Останній дослідницький звіт Forrester розкриває ключові відомості про припливи та відпливи технологічної економіки регіону. У 2023 році витрати на технології Азійсько-Тихоокеанського регіону зростуть на 5,8% і досягнуть 732 млрд. дол. США. Цей сплеск підживлюється кількома переконливими силами:

- Розширення програмного забезпечення. З прогнозованим зростанням на 9,4 % програмне забезпечення стає цифровим хребтом технологічної трансформації Азійсько-Тихоокеанського регіону. Очікується, що до 2027 року цей сектор зростатиме на 10,3 % на рік, і з часом він стане найбільшою технологічною категорією в регіоні. Це зростання є значним, оскільки, як показує наше дослідження, існує пряма кореляція між

- внутрішніми витратами на програмне забезпечення та рівнем національних інновацій.

- Еволюція ІТ-послуг. Незважаючи на незначне уповільнення зростання до 7,0 % у 2023 році, технічний консалтинг і послуги системної інтеграції продовжують відігравати вирішальну роль. Зусилля з оптимізації витрат на тлі побоювань рецесії дають поштовх технологічному аутсорсингу, який, за прогнозами, зростатиме швидше на 8,3 % у 2023 році.

- Адаптація засобів зв'язку. Прогнозується, що зростання в цьому секторі впаде нижче рівня до пандемії, але нові ринки 5G, такі як Індія, пропонують деяку розраду. Оскільки витрати китайських підприємств на хмарну інфраструктуру залишаються високими, цей сектор матиме зростання на 3,0 %.

- Стійкість комп'ютерного обладнання. Незважаючи на те, що глобальні поставки ПК переживають спад, ринок Азійсько-Тихоокеанського регіону кидає виклик цій тенденції, оскільки комерційний попит на ПК у Китаї

сприяє зростанню. Цей сектор матиме скромне зростання на 3,5 % у 2023 році [22].

Азія стала технологічним та інноваційним центром з Китаєм, Японією та Південною Кореєю. У регіоні спостерігається сплеск інвестицій у технологічні стартапи, і багато нових компаній зосереджуються на штучному інтелекті (AI). За даними венчурної компанії Jungle Ventures, до 2025 року технологічні стартапи в Південно-Східній Азії можуть мати сукупну вартість 1 трильйон доларів США. Одним з багатьох секторів, що розвивається в Азії є біотехнології, і такі країни, як Китай і Південна Корея, виділяють значні інвестиції в дослідження та розробки цієї галузі. Відповідно до звіту Techwire Asia, очікується, що біотехнологічний ринок Азійсько-Тихоокеанського регіону розшириться із середньорічним зростанням на 16,8 % до 2028 року [9].

Електронна комерція в Азії зростає протягом багатьох років, а цифрова економіка регіону зростає безпрецедентними темпами. Відповідно до звіту McKinsey and Company, ринки Південно-Східної Азії мають потенціал для підтримки високих річних темпів зростання від 15 % до 25 % протягом наступних п'яти років, з Китаєм, який виступає в якості орієнтира. Зараз середній рівень проникнення електронної комерції в Південно-Східній Азії становить лише 20 %, що означає, що є значний простір для зростання, перш ніж досягти рівня проникнення електронної комерції в Китаї в 47 %. Прогнозується, що ринок Південно-Східної Азії збільшиться втричі в розмірі від теперішнього часу до 2026 року, а загальний річний темп зростання складе 22 %, що призведе до валового обсягу товарів приблизно в 230 мільярдів доларів [20].

Також в регіоні здійснюються міжнародне співробітництво щодо інновацій та технологій. Так, Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) надає технічну підтримку в застосуванні ядерних технологій для сталого розвитку 37 країнам і територіям Азії та Тихого океану.

Підтримка здійснюється через національні, регіональні та міжрегіональні проекти, які спрямовані на такі тематичні пріоритети, як радіаційна безпека; здоров'я та харчування; продовольство та сільське господарство; енергія; розвиток і управління ядерними знаннями; вода і навколишнє середовище; радіаційна техніка.

Регіональна програма технічного співробітництва Агентства в Азійсько-Тихоокеанському регіоні спрямована на вирішення стратегічних регіональних пріоритетів відповідно до національних планів розвитку держав-членів. Його мета – сприяти міцній регіональній співпраці, посилювати потенціал держав-членів і допомагати їм обмінюватися знаннями, досвідом, продуктами та послугами.

Регіональні проекти в рамках програми розробляються або відповідно до двох угод між МАГАТЕ та державами-учасницями угоди, або поза ними, шляхом прямих консультацій з державами-членами. Ці угоди:

- Регіональна угода про співробітництво з досліджень, розробок і навчання, пов'язаних з ядерною наукою та технологіями, для Азії та Тихого океану (RCA);
- Угода про співпрацю між арабськими державами в Азії для досліджень, розробок і навчання в галузі ядерної науки та технологій (ARASIA).

Крім того, з 2015 року діє Регіональна рамкова програма для Азії та Тихоокеанського регіону. Рамкова програма доповнює регіональне планування RCA та ARASIA та забезпечує синергію між програмами на регіональному та національному рівнях, сприяючи таким чином досягненню цілей талого розвитку Організації Об'єднаних Націй [39].

Отже, Азійсько-Тихоокеанський регіон є домом для деяких з економік, що розвиваються найшвидше, і це надає численні можливості для компаній, які прагнуть розширити свою сферу діяльності. Регіон може похвалитися різноманітним бізнес середовищем, яке швидко розвивається, що робить його захоплюючим ринком для компаній, які прагнуть розширюватися та досягати успіху.

2.3 Оцінка торговельних відносин та інвестиційних потоків в межах інтеграційних об'єднань та провідних країн АТР

Азійсько-Тихоокеанський регіон продовжує робити найбільший внесок у всесвітнє накопичення угод про преференційну торгівлю (preferential trade agreements (РТА)), на нього припадає близько половини таких угод у всьому світі. Угоди преференційної торгівлі стали більш масштабними, глибшими, більш цифровими та дедалі більше підтримують сталий розвиток, прикладом яких є Всеохоплююча та прогресивна угода про Транстихоокеанське партнерство (СРТРР). Перелік торговельних угод Азійсько-Тихоокеанського регіону наразі включає 333 таких угоди, принаймні з однією стороною Азійсько-Тихоокеанського регіону. З них 202 є чинними, 21 підписані та очікують на ратифікацію, а 96 все ще знаходяться на стадії переговорів. Лише в період із січня 2022 року по жовтень 2022 року було підписано вісім нових угод, а шість угод перебували на стадії переговорів [4]. Торгівля, охоплена партнерами преференційних угод, значно відрізняється в різних субрегіонах. 53 % чинних угод зараз виходять за рамки лібералізації торгівлі товарами, включаючи вирішення питань, пов'язаних із цифровим і сталим розвитком.

Також варто зазначити, що серед країн, які входять до складу Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва зростає тенденція та кількість підписаних угод про зону вільної торгівлі. Так, на рис. 2.3 зображено динаміку підписаних угод про зони вільної торгівлі серед країн АТЕС, як всередині об'єднання так і за його межами.

Станом на липень 2022 року економіки АТЕС підписали загалом 207 угод про вільну торгівлю (ЗВТ), з яких 196 (94,7%) є чинними. Приблизно 35,3% із цих 207 підписаних угод про зону вільної торгівлі є всередині АТЕС (тобто охоплюють щонайменше дві економіки АТЕС).

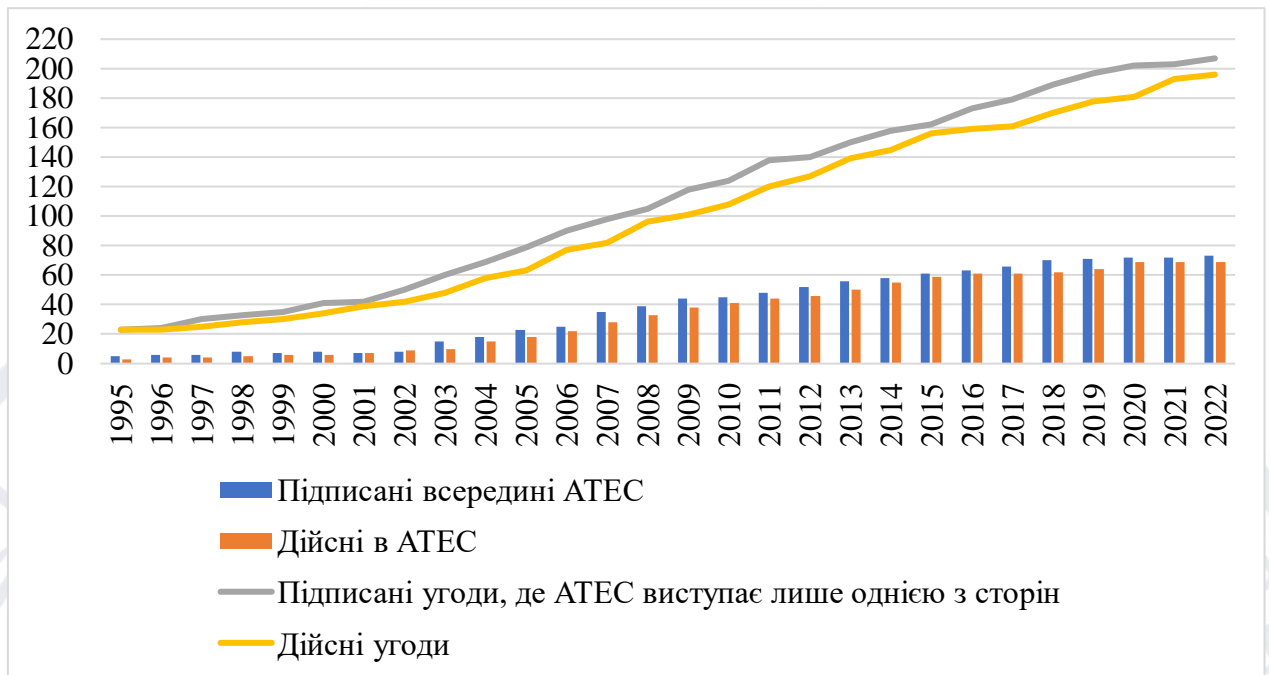

Рисунок 2.3 – Підписані угоди про зону вільної торгівлі в АТЕС, 1995-2022 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [27].

Кількість угод про вільну торгівлю АТЕС значно зросла з 2000 року, і з того часу було підписано близько 84,1% усіх угод про вільну торгівлю.

Найпоширенішими сферами політики в азійсько-тихоокеанських угодах, окрім пільгових тарифів, є «сприяння торгівлі та митне співробітництво», за якими йдуть «політика конкуренції» та «інтелектуальна власність», які зараз містяться в більш ніж 50 відсотках підписаних і чинних угод. Наразі в Азійсько-Тихоокеанському регіоні підписана та набула чинності 81 угода про електронну торгівлю, яка містить розділи або положення про електронну комерцію. Новий тип окремої «угоди про цифрову торгівлю» (DTA) або «угоди про цифрову економіку» також з'явився після угоди між Японією та Сполученими Штатами Америки, яка набула чинності в 2020 році. Відтоді кількість угод зросла, що викликав занепокоєння щодо можливої нової «цифрової миски для локшини». Станом на жовтень 2022 року 127 із 223 підписаних і набраних чинності угод мали положення, пов'язані зі сталим розвитком, у тому числі положення, що

стосувалися охорони праці, прав людини, гендерних питань, охорони здоров'я, навколишнього середовища та МСП [27].

Показник внутрішньорегіональної торгівлі зможе показати чи ефективно використовуються існуючі інтеграційні об'єднання та торгові угоди підписані країнами-учасниками Азійсько-Тихоокеанського регіону. З 2010 по 2022 рр. частка внутрішньорегіональної торгівлі зросла у всіх субрегіонах, хоча й з різною швидкістю (рис. 2.4).

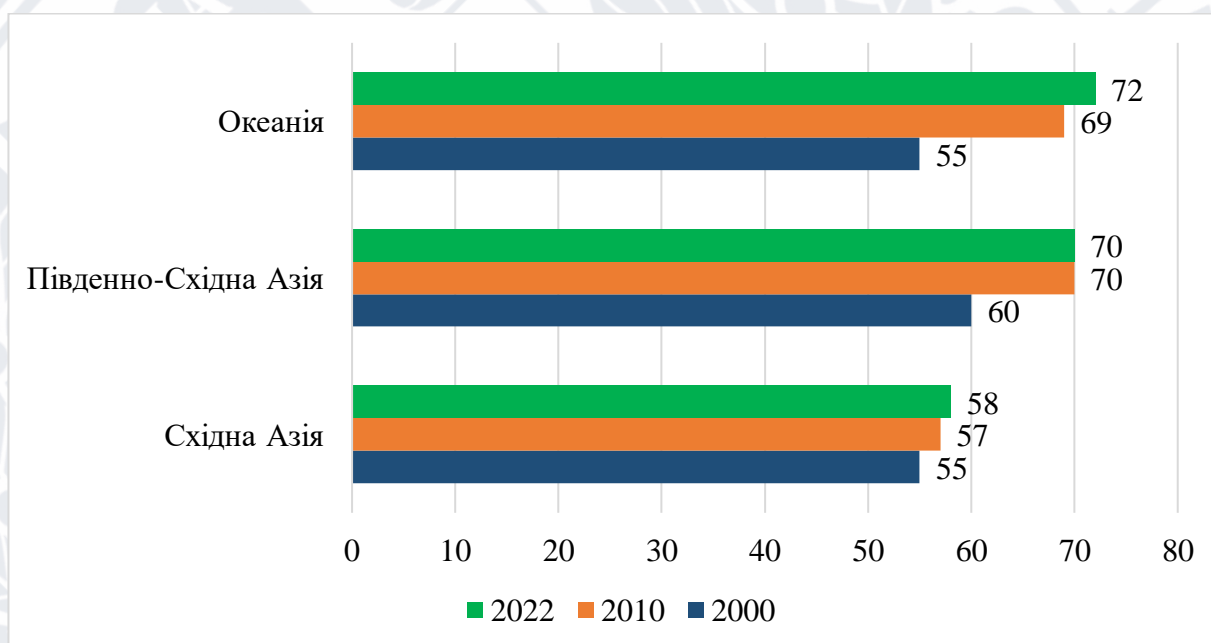

Рисунок 2.4 – Частка внутрішньорегіональної торгівлі субрегіонів Азії, 2000-2022 рр., %

Джерело: побудовано автором на основі [26].

У Океанії найбільше зростання внутрішньорегіональної торгівлі серед субрегіонів Азії – на 16 % за 20 років. Внутрішньорегіональна частка для Східної Азії змінилась найменше, з 55 % у 2010 р. до 58 % у 2022 р. У 2022 р. лідером за часткою внутрішньорегіональної торгівлі є Океанія (72 %), а потім Південно-Східна Азія (70 %). За останні три десятиліття частка Азії (без урахування Китаю) в регіональній торгівлі з Північною Америкою та ЄС поступово впала у 2019 р. до 12,4% і 11,0% відповідно, оскільки регіон диверсифікувався на інших

торгових партнерів, в основному на КНР: частка регіональної торгівлі з КНР зросла до 24,4% (з 5,8% у 1990 р.) [26].

Позитивним надбанням створення АТЕС, АСЕАН та НАФТА, крім збільшення доступу на ринки шляхом зниження тарифних та обмеження нетарифних бар'єрів, є те, що згадані інтеграційні об'єднання сприяють розвитку внутрішньогрупової торгівлі. Про це свідчить частка внутрішньогрупової торгівлі в межах регіону та світу (рис. 2.5).

Частка внутрішньогрупової торгівлі АТЕС є найбільшою – 70,3 % у 2022 році. За 10 років вона зросла на 3 %, в той час як у НАФТА та АСЕАН починаючи з 2016 року вона зменшилась.

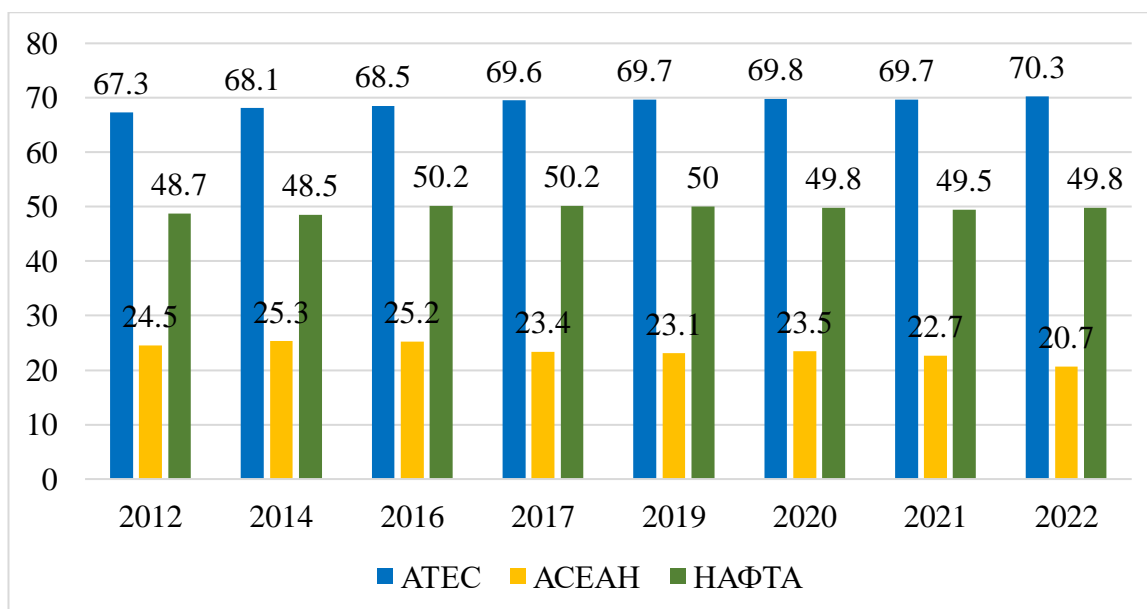

Рисунок 2.5 – Динаміка зміни частки внутрішньогрупової торгівлі АТЕС, АСЕАН та НАФТА, 2012-2022 рр., %

Джерело: побудовано автором на основі [17]

Так, у 2010-ті роки частка внутрішньої торгівлі в АТР мала тенденцію до збільшення. По-перше, розробка і запуск низки найбільших в АТР сировинних проектів сприяли заміщенню торгівлі відповідними товарами, що ввозяться з інших країн світу. По-друге, значне збільшення доходів у країнах Східної Азії, а також деяких розвинених країнах АТР сприяло збільшенню інтенсивності торгівлі між географічно близькими країнами регіону.

Переважна більшість укладених угод між країнами АТР протягом останнього десятиліття, виходять далеко за межі торгівлі товарами, охоплюючи торгівлю послугами, а також питання прямих іноземних інвестицій. Тож розглянемо динаміку інвестиційних потоків в АСЕАН (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Динаміка прямих іноземних інвестицій в АСЕАН в розрізі країн донорів ПІІ у період 2015-2022 рр., млрд. дол. США.

Країна	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
АСЕАН	20,819	26,445	26,862	22,841	21,734	22,651	23,533	27,685
Решта світу	97847	87,026	127,095	125,148	153,161	99,637	155,681	224,201
Австралія	1,407	0,983	0,256	2,092	1,095	0,084	0,602	0,689
Канада	1,179	1,898	1,554	0,589	4,885	2,826	3,674	2,425
Китай	6,571	9,951	18,048	12,815	9,421	7,091	13,829	17,586
ЄС	20,373	31,168	14,867	29,471	14,724	18,526	26,531	24,489
Індія	1,473	0,771	1,512	0,528	1,732	0,219	1,982	0,829
Японія	12,962	15,524	15,553	28,128	23,236	11,788	11,876	18,367
Південна Корея	5,608	6,672	5,750	5,529	8,212	7,571	7,120	7,259
Нова Зеландія	0,256	0,331	0,146	0,059	0,277	0,216	0,026	0,158
США	22,912	12,549	30,627	25,815	28,645	28,645	40,249	43,596
Загалом	118,667	113,472	153,958	147,990	174,895	122,288	179,215	251,886

Джерело: складено автором на основі [43].

Приплив прямих іноземних інвестицій в АСЕАН зріс на 5,7 % у 2022 році до 251,8 мільярдів доларів, що є рекордним рівнем. Хоча варто зазначити, що також вагомий приплив ПІІ відбувся у 2021 році після початку пандемії COVID-19, а саме ПІІ збільшились на 31,7 %. Таке швидке відновлення підкреслює стійкість регіону, який постраждав від послідовних хвиль пандемії. Відновлення в АСЕАН вигідно відрізняється від 20-відсоткового середнього зростання в економіках, що розвиваються. З наведених даних в таблиці 2.1 бачимо, що США є найбільшим джерелом внутрішніх потоків ПІІ у 2022 році з 43,596 мільярдами

доларів США або 17,3 % від загального обсягу внутрішніх потоків ПІІ АСЕАН. Водночас внутрішні потоки ПІІ походили з регіону було зафіксовано на рівні 27,6 млрд доларів США, що становить 10,9 % від загального обсягу надходжень ПІІ в АСЕАН. Іншими основними джерелами ПІІ до АСЕАН були ЄС, Японія і Китай з частками 9,7 %, 7,3 % і 6,9 % відповідно.

Що стосується Азійсько-Тихоокеанського регіону в цілому, найбільшими реципієнтами внутрішньорегіональних ПІІ були Індія (22 %), Сінгапур (14 %) і В'єтнам (12 %) у 2022 році [16].

Широкомасштабне зростання ПІІ у виробництві зіграло ключову роль у 2021 році. Великі інвестиції у виробництво, фінанси та деякі сфери послуг, пов'язані зі стрімким зростанням цифрової економіки та діяльністю Індустрії 4.0, були головними рушійними силами галузі. Інвестиції у виробництво зафіксували найзначніше зростання (134 %) до 45 мільярдів доларів у таких галузях, як електромобілі (EV), електроніка, біомедицина та фармацевтика (рис. 2.6).

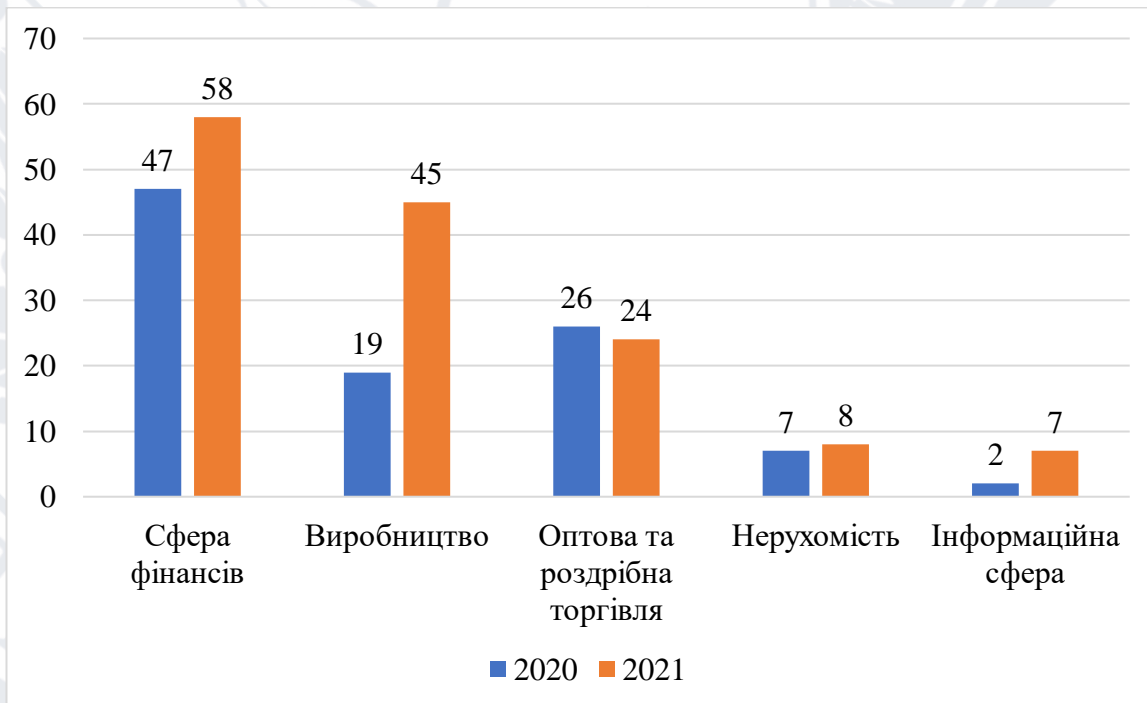

Рисунок 2.6 – Прилив прямих іноземних інвестицій за галузями в АСЕАН, 2020 та 2021 рр., млрд. дол. США.

Джерело: складено автором на основі [6].

Фінанси та банківська справа залишаються найбільшою галуззю-реципієнтом прямих іноземних інвестицій (32 % від потоків ПІІ) із 22 % зростанням до 58 мільярдів доларів США, завдяки тому, що АСЕАН та іноземні банки залучили інвестиції, а багатонаціональні підприємства (МНК) у банківській сфері відновили свої плани регіональної експансії. Хоча варто зазначити, що в 2012 році на другому місці після сфери фінансів була оптова та роздрібна торгівля – 32,8 % від загальних інвестицій, наступною була сфера нерухомості – 9,5 %.

Інвестиції є важливим елементом загальних зусиль АСЕАН щодо економічної інтеграції. Відповідно до чинного плану Економічного співтовариства АСЕАН (АЕС) до 2025 року, інвестиції внесені до першої характеристики АЕС як високоінтегрованої та згуртованої економіки. У сфері інвестицій основною метою АСЕАН є подальше підвищення своєї привабливості як інвестиційного напрямку в усьому світі шляхом встановлення відкритого, прозорого та передбачуваного інвестиційного режиму в регіоні. Комплексна інвестиційна угода АСЕАН (АСІА) є основним політичним важелем АСЕАН для досягнення основної мети реалізації вільного та відкритого інвестиційного режиму в регіоні.

АСІА – це комплексна угода, яка охоплює лібералізацію, захист, сприяння та просування інвестицій. Він застосовує підхід єдиного негативного списку та поширює автоматичний режим найбільшого сприяння (MFN) на всі держави-члени. Він також містить комплексний і детальний механізм вирішення суперечок між інвестором і державою та багато іншого. АСІА є злиттям Угоди про інвестиційні гарантії АСЕАН (ASEAN IGA) 1987 року та Рамкової угоди про зону інвестицій АСЕАН 1998 року (AIA Framework Agreement). Він передбачає більш чітку взаємодію положень, що стосуються лібералізації та захисту інвестицій в рамках єдиної інвестиційної угоди [6].

Прямі іноземні інвестиції відіграли вирішальну роль у підтримці економік, що розвиваються, для участі у світовій торгівлі шляхом полегшення потоку капіталу, талантів і знань. Вони є основою економічної діяльності та необхідною

передумовою інновацій, зростання виробництва та торгівлі. Так, АТЕС у 1994 році створили Групу інвестиційних експертів (IEG), яка розробила необов'язкові інвестиційні принципи, які працювали над посиленням лібералізації та сприяння інвестиціям, а також зміцненням економічного потенціалу країн-членів через економічне та технічне співробітництво.

Беручи до уваги мету економічного розвитку та процвітання людей у всьому регіоні АТЕС, цілі IEG такі:

- виконувати роботу, пов'язану з інвестиціями, і звітувати про її результати;
- вирішувати питання, пов'язані з інвестиціями, і сприяти лібералізації та сприянню інвестиціям у регіоні АТЕС;
- покращити розвиток потенціалу у сфері інвестицій через економічну та технічну співпрацю між економіками-членами в регіоні АТЕС;
- підтримувати заходи щодо сприяння інвестиціям економік-членів для полегшення інвестиційних потоків у регіоні [33].

Розширення торгівельних та інвестиційних зв'язків, підписання угод створить потужну внутрішню динаміку для зближення політики економік країн Азійсько-Тихоокеанського регіону. Це збільшить потребу та можливості для співпраці та координації у розробці та реалізації базових стандартів та законів щодо бізнесу, торгівлі та інвестицій.

Для детальнішого аналізу стану регіонального співробітництва та інтеграції в АСЕАН проведено кореляційно-регресійний аналіз за допомогою MS Excel. Часовим діапазоном обрано 8 років з 2015 до 2022 р. включно. Такий проміжок є оптимальним та дозволяє отримати об'єктивні розрахункові дані.

Результативною ознакою обрано індекс регіонального співробітництва та інтеграції, факторними наступні:

- x_1 – зовнішньоторговельний оборот між країнами АСЕАН, млрд дол.;
- x_2 – внутрішньо-регіональні патентні заявки (% від загальної кількості заявок на патенти всіма іноземними резидентами);
- x_3 – ліцензійні угоди, шт.;

x_4 – дохід від ІТ між країнами АСЕАН, млрд. дол.

Основні показники за 2015-2022 рр. наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Показники результативної і факторних ознак кореляційно-регресійного аналізу

Рік	Індекс регіонального співробітництва та інтеграції АСЕАН (у)	Зовнішнь-торгівельний оборот між країнами АСЕАН, млрд. дол. (x_1)	Внутрішнь-регіональні патентні заявки (% від загальної кількості заявок на патенти всіма іноземними резидентам) (x_2)	Ліцензійні угоди, шт. (x_3)	Дохід від ІТ між країнами АСЕАН, млрд. дол. (x_4)
2015	0,483	642,2	81,38	1785	16,8
2016	0,480	627,6	81,74	2144	17,8
2017	0,493	704,9	78,10	2237	18,5
2018	0,488	775,3	85,48	2368	19,7
2019	0,483	766,7	91,41	2253	20,3
2020	0,496	654,2	80,00	2452	18,9
2021	0,492	803,9	94,96	2478	20,9
2022	0,505	981,2	90,56	2532	23,5

Джерело: складено автором на основі [7].

Першочергово обчислено коефіцієнти парної кореляції між факторними й результуючою ознаками, які дозволяють встановити тісноту взаємозв'язку (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Результати кореляційного аналізу

	у	x_1	x_2	x_3	x_4
у	1				
x_1	0,696028349	1			
x_2	0,181868032	0,704777779	1		
x_3	0,713258641	0,643146516	0,472310622	1	
x_4	0,718594695	0,95935073	0,741625291	0,796684278	1

Джерело: розраховано автором.

Кореляційний аналіз показав, що між результативною ознакою (у) та факторними ознаками x_1 , x_3 , x_4 наявний тісний взаємозв'язок, а між у та x_2 – слабкий. Між результативною та всіма факторними ознаками намітився прямий зв'язок.

Для побудови моделі обрано суттєві з позиції пояснення змін результативного показника факторні ознаки x_1 , x_3 , x_4 .

Наступним етапом дослідження є проведення розрахунків на основі регресійного аналізу (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Регресійний аналіз

Показник	Значення
Множинний R	0,801679088
R-квадрат	0,64268936
Нормований R-квадрат	0,37470638
Стандартна помилка	0,006520734
Спостереження	8

Джерело: розраховано автором.

Множинний R склав 0,801679088. Він показує, що визначені факторні ознаки на 80,2% пояснюють відхилення результативного показника, інші 19,8% пояснюють вплив інших чинників, які не враховані в даній моделі. Нормований коефіцієнт детермінації на 37,5% спричиняє зміну у-ознаки.

Результати дисперсійного аналізу викладені в табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Результати дисперсійного аналізу

	df	SS	MS	F	Значущість F
Регресія	3	0,00030592	0,000101973	2,398246935	0,208623306
Залишок	4	0,00017008	4,252E-05		
Разом	7	0,000476			

Джерело: розраховано автором.

За критерієм Фішера $F = 2,398246935 > f$ табличного.

Отже, можна констатувати, що дана модель є надійною із рівнем значущості регресії 95%, вплив випадкових факторів відсутній.

Результати регресійного аналізу представлено в табл. 2.6

Таблиця 2.6 – Результати регресійного аналізу

	Коефіцієнти	Стандартна помилка	t-статистика	P-значення	Нижні 95%	Верхні 95%
У-перетин	0,450086492	0,034877784	12,90467558	0,000207957	0,353250238	0,546922746
x ₁	9,57304E-05	0,00010658	0,898206017	0,041985476	-0,000200182	0,000391643
x ₃	2,85362E-05	2,40505E-05	1,186513655	0,0301075683	-3,82386E-05	9,5311E-05
x ₄	-0,00493363	0,007572486	-0,651520559	0,0480248285	-0,02595822	0,01609096

Джерело: розраховано автором.

Порівнюючи показники P-значення встановлено, що для x₁, x₃, x₄ дані коефіцієнти становлять більше нуля, але менше 0,05, що свідчить про наявність впливу даних ознак на результативну.

Коефіцієнти регресії x₁, x₃ мають позитивне значення, тобто результативна ознака прямо пропорційно залежить від факторних, а x₄, – негативне значення, тобто результативна ознака обернено пропорційно залежить від факторної ознаки.

Рівняння лінійної регресії виглядає наступним чином:

$$y = 0,450086492 + 9,57304E-05x_1 + 2,85362E-05x_3 - 0,00493363x_4, (2.1)$$

У результаті кореляційно-регресійного аналізу було визначено, що найбільш значущим для моделі є фактор x₄. Адекватність даної моделі підтверджена критерієм Фішера. Установлено, що при зміні зовнішньоторгівельного обороту на 9,57304E-05 млрд. дол. або ліцензійних угод на 2,85362E-05 шт. індекс регіонального співробітництва та інтеграції

збільшується на 1 відсотковий пункт, а при збільшенні доходу від ІТ між країнами на 0,00493363 досліджуваний індекс зменшується ні 1 в.п.

Висновки до розділу 2

У другому розділі проаналізовано динаміку підписаних угод про зону вільної торгівлі серед країн АТЕС. Досліджено внутрішньорегіональну торгівлю субрегіонів Азії, АТЕС, АСЕАН та НАФТА. Оцінено динаміку прямих іноземних інвестицій, їх приплив за галузями. Здійснено кореляційно-регресійний аналіз залежності індексу регіонального співробітництва та інтеграції АСЕАН від зовнішньо-торговельних оборотів, обсягу внутрішньорегіональних патентних за'явок, кількості ліцензійних угод та доходів від ІТ між країнами АСЕАН.

Проаналізовано систему АРЕС СВРР – державну систему сертифікації конфіденційних даних. Досліджено особливості впровадження системи транскордонних платежів. Розглянуто угоди, укладені в рамках транскордонного співробітництва.

Оцінено динаміку експорту високотехнологічної продукції. Визначено головних партнерів АТЕС у сфері торгівлі. Розглянуто особливості електронної комерції. Проаналізовано програми регіонального співробітництва.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ ПОГЛИБЛЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ В АТР

3.1 Співробітництво та можливості для подальшого розвитку відносин України та країн АТР, на прикладі Південної Кореї

Південна Корея однією з перших визнала незалежність України, а вже в 1992 році було підписано «Комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Республікою Корея», яке містило наміри країн щодо розбудови всестороннього співробітництва. Протягом усіх років підтримувався політичний зв'язок, розширювалося торговельно-економічне, фінансово-кредитне й інвестиційне, культурне й наукове співробітництво.

Республіка Корея (РК) є одним із провідних торгових партнерів України (рис. 3.1, 3.2).

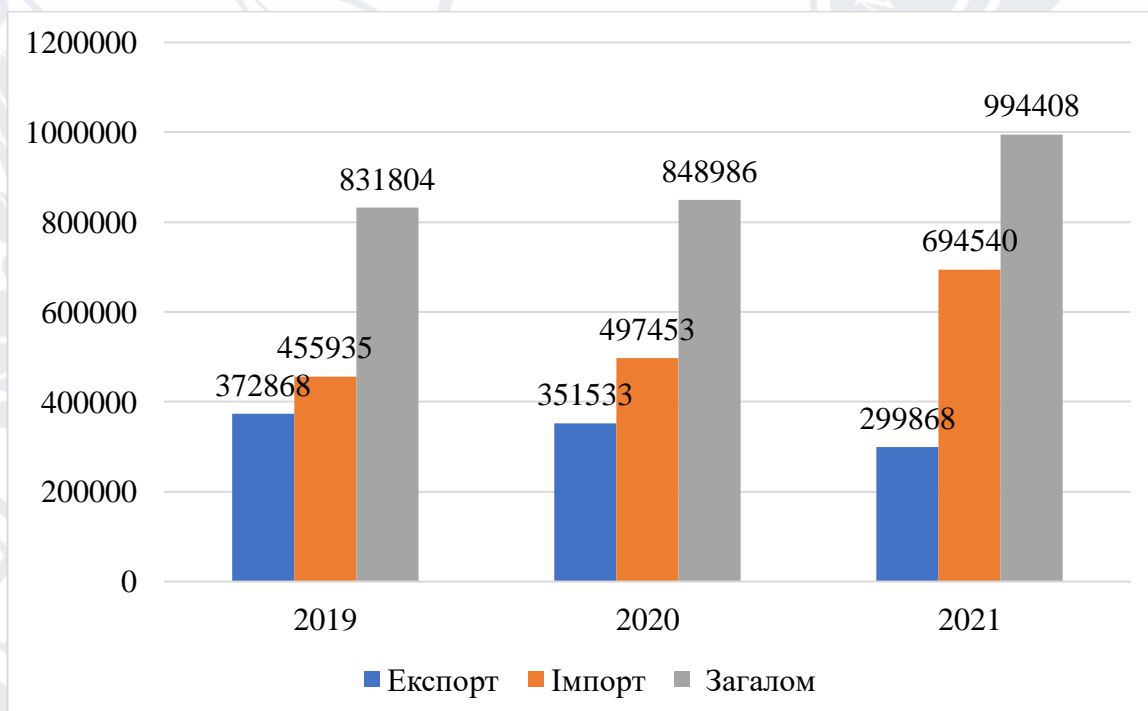

Рисунок 3.1 – Двостороння торгівля товарами, тис. дол.

Джерело: складено автором на основі [59].

Протягом 2019-2021 рр. товарообіг характеризується тенденцією до зростання (8,9%; +2,07%; +17,13% відповідно). Величина українського експорту щороку зменшувалася (-76 млн дол. за період, що становить 20,2%), а імпорту, навпаки, збільшувалася (+162,6 млн дол., що становить 19,5%).

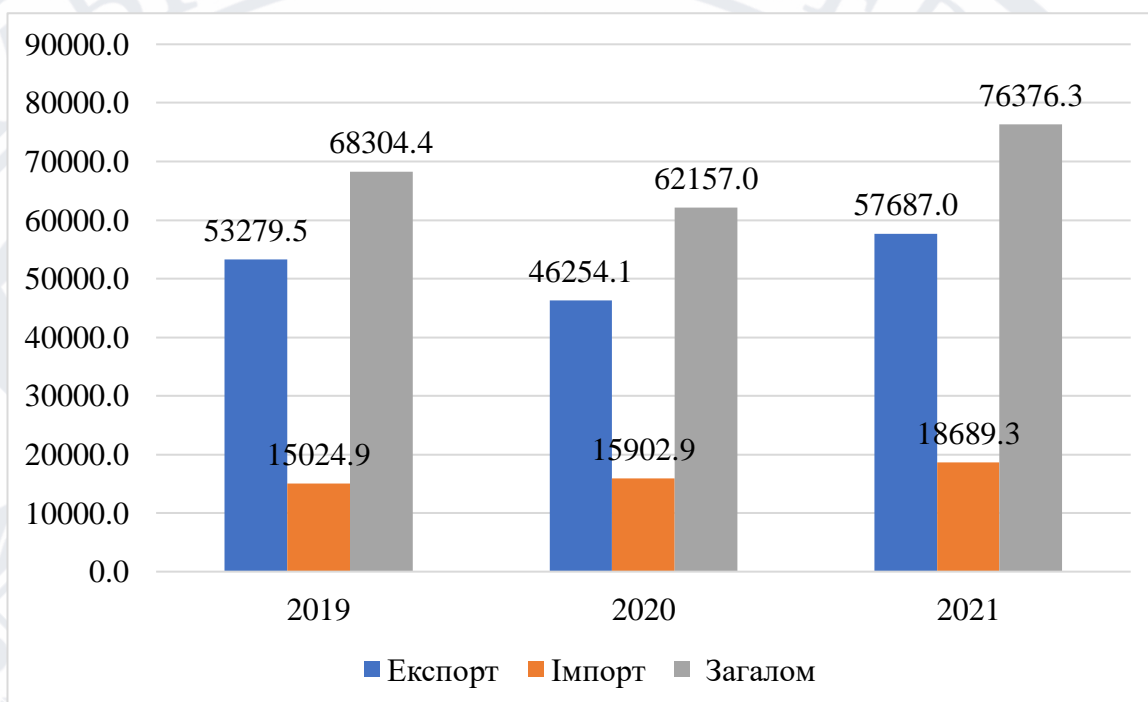

Рисунок 3.2 – Двостороння торгівля послугами, тис. дол.

Джерело: складено автором на основі [59].

Протягом 2019-2021 рр. експорт українських послуг змінювався хвилеподібно (у 2020 році відносно 2019 – спад 13,2%; у 2021 відносно 2020 – ріст 24,7%). Загалом протягом періоду він зріс на 4,4 млн, що становить 8,3%. У 2019-2020 роках імпорт зріс на 5,9% (+884,3 тис. дол.)

За даними державної служби статистики встановлено, що лише протягом 2001-2002, 2014, 2016-2016 років загальний український експорт у грошовому вигляді несуттєво перевищував імпорт. Максимальне позитивне сальдо отримано в 2016 році – 158,0 тис. дол. Протягом 2019-2020 рр. спостерігається збільшення від'ємної різниці експорту й імпорту. Наприклад, у 2019 сальдо склало 80,0 тис. дол. відносно 109 тис. дол. у 2018 [53].

Левову частку в структурі українського експорту займає сировина. Протягом останніх років домінуючу позицію зайняли зернові культури. За 2019-2022 рр. їх частка зросла з 59,8% до 80,2%. У 2021 році Україна стала другим у Південній Кореї експортером пшениці із обсягом 340,7 метричних тонн. Це доволі актуально, оскільки навіть після прийняття в Кореї Закону «Про сприяння корейській пшеничній промисловості», яким передбачалася додаткова фінансова підтримка вітчизняним фермерам, її виробництво знизилося на 19% протягом 2020-2021 рр., а попит зріс на 12%. Також збільшилися поставки олії й жирів рослинного й тваринного походження, деревини, неорганічної хімії; а зменшилися – руд, золи та різних шлаків [61].

У 2022 році експорт зерна суттєво скоротився через закриття портів та складнощі в логістиці, а вартість завезеного значно зросла, що в сукупності спричинило закриття більше 1200 пекарень у Кореї

Нетарифним бар'єром, який створює складнощі в поставці українських товарів на корейський ринок, є контроль безпечності продукції, особливо актуальний він для сільського господарства в рамках тарифних квот. Певні полегшення в останні роки дозволили одержати сертифікати на експорт молочних і яєчних продуктів.

Після закінчення війни даний напрям може стати перспективним у розвитку україно-корейських відносин, оскільки саме сільське господарство стане однією із ключових галузей повоєнної економіки.

Україна є постачальником близько 70% світового неону та 40% криптону. У Корею експортовано лише 3,45% від загального, що є в Україні, але для РК вона становить 31% криптону, 23% – неону, 40% – ксенону.

Після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну у Кореї виникла проблема з деталями для напівпровідникових мікросхем українського виробництва.

Імпорт з Кореї характеризується тенденцією зростання. З 2016 року лідируючі позиції обіймають автомобілі та запасні частини до них (близько 35%). 5% припадає на чавун. Також Корея експортує медичні інструменти й

обладнання. На українському ринку набуває популярності корейська косметика, але її частка нині становить тільки 2,7% від експорту. Загалом аналіз показав позитивне торгове сальдо для України. Серед послуг домінують телекомунікаційні, комп'ютерні, інформаційні (60% в сукупності).

Важливим напрямом торгово-економічної співпраці виступає інвестиційна. Республіка Корея інвестувала в Україну у 2021 році 42,3 млн дол. Обсяг українських інвестицій становить 11,2 млн. дол. Слабка співпраця пов'язана з недовірою до правової й правоохоронної системи

Перспективними напрямками інвестиційного співробітництва у вітчизняну економіку можна вважати сільське господарство, енергетичний сектор, інформаційну й комп'ютерну галузі.

Нині в Україні працює більше 30 підприємств Південної Кореї.

Корейські спеціалісти цікавляться розробками в галузях авіації, енергетики, оптики, теплотехніки. У Києві активно функціонує Українсько-Корейський центр, який координує двосторонню науково-технічну співробітництво.

Протягом останніх декількох років посилилася співпраця в освітній сфері. Наприклад, на базі КПІ ім. Сікорського діє Українсько-корейський центр освіти, науки та виробництва.

Після початку війни РК засудила агресію РФ та запровадила разом з партнерами проти неї санкції (заборони на поставку стратегічно важливих товарів, блокування банків) і експортний контроль.

Республіка Корея надає Україні гуманітарну, зокрема медичну, нелетальну допомогу. Також забезпечується підтримка дітей.

У 2023 р. Україна й Південна Корея підписали угоду про пільгове кредитування від EDCF, спеціального підрозділу Корейського експортно-імпортного банку на суму 8 млрд. дол.

Потенційним напрямом співпраці повинно стати створення й реалізація коротко- й довгострокових програм і проектів у торгово-економічному, політичному, науково-технічному напрямках

3.2 Проблеми та загрози подальшого розвитку та інтеграції АТР в сучасному світі

Економічний і технологічний розвиток країн АТР викликав у них бажання і прагнення зміцнити свої позиції на світовій арені. Для того щоб досягти поставлених цілей, країнам, що розвиваються, необхідно було об'єднати свої можливості і докласти спільних зусиль, що сприяло посиленню інтеграційних процесів у цьому регіоні. Від самого початку АТР поєднує в собі як сильні інтегровальні, так і дезінтегровальні фактори, деякі з них наведено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1 – Інтегруючі й дезінтегруючі фактори АТР

Інтегруючі фактори	Дезінтегруючі фактори
<ul style="list-style-type: none"> - стрімкий економічний розвиток країн регіону; - високий ступінь взаємозалежності на субрегіональному рівні (особливо це стосується країн Східної Азії); - прагнення протистояти зростанню впливу Європи; - значний потік прямих іноземних інвестицій наприкінці ХХ століття, інвестиційна залежність (основні інвестори регіону – США, Японія, Китай, реципієнти – Малайзія, Індонезія, Сінгапур); - зростання економічної могутності ТНК східноазіатських держав – КНР, Сінгапуру та Індії. 	<ul style="list-style-type: none"> - економічна диференціація в рівнях розвитку та середньодушового ВВП; - постколоніальний синдром (щодо островних держав та Азії); - різні цілі участі в єдиному блоці; - схожість структури виробництва та експорту окремих країн, що веде до загострення конкуренції між ними на зовнішніх ринках (Східна Азія); - політичний фактор – суперництво за лідерство в регіоні між Японією, КНР і США; - сформований менталітет азійських народів, які не вважають себе єдиним регіоном (як, наприклад, Європа).

Джерело: авторська розробка.

Незважаючи на наявні дезінтегруючі чинники, АТР успішно з ними справляється. Сьогодні на території регіону зосереджені найбільші інтеграційні угруповання: Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво, Асоціація держав Південно-Східної Азії, Шанхайська організація співробітництва (ШОС), форум «Азія-Європа» (АСЕМ) тощо. Варто зазначити, що в АТР одночасно реалізуються такі принципи економічної інтеграції, як відкритий і закритий регіоналізм, найяскравішими прикладами якого в АТР є Азійсько-

Тихоокеанське економічне співробітництво та Асоціація країн Південно-Східної Азії.

Перспективний ландшафт розвитку Азійсько-Тихоокеанського регіону стає все більш взаємопов'язаним, складним і все більш невизначеним. З цією зростаючою складністю також зростає ризик невідповідності. Залишаються значні проблеми в галузі освіти, з високим рівнем неписьменності в Пакистані та Папуа-Новій Гвінеї. Шрі-Ланка вжила заходів для підвищення якості освіти, зокрема, збільшила державні видатки, що дозволило відкрити додаткові школи, а також запровадила політику безкоштовної освіти, завдяки якій кількість учнів зросла на 300%. Однак триваюча економічна та політична криза, ускладнена дворічним перериванням навчання через COVID-19, ставить під загрозу відвідування школи 4,8 мільйона дітей, а зростання бідності та брак ресурсів призводить до того, що дедалі більше дітей потрапляють в інтернатні заклади. Незважаючи на зростання рівня охоплення дітей освітою в регіоні, що сприяло зниженню рівня дитячої смертності та зменшенню гендерної нерівності, розрив між містом і селом у якості освіти та доступній інфраструктурі зберігається.

На додачу до соціально-економічних негараздів регіон зараз також бореться з перебоями в поставках товарів, зокрема продуктів харчування та палива. Також у багатьох країнах стрімко зростає населення, люди прагнуть переїжджати жити в міста, які не готові до такої міграції. Народи країн, що розвиваються хочуть наблизитися за якістю життя до розвинених країн, але можливостей для цього немає. Все це загрожує конфліктами, наслідком яких може бути міграція. Люди мігрують з багатьох причин. Насамперед щоб втекти від бідності чи війни.

Популістська політика підриває демократичні цінності та претендує на безмежну політичну владу, що призвело до зростання політичної активності в регіоні. Зміна політичного ландшафту, обмежувальне законодавство та утиски політичної активності випробовують на міцність більш демократичні регіони, погіршуючи демократичні тенденції в більш нестабільних державах. Водночас

динамічні рухи за соціальні зміни та зростаюче прагнення громадян до самовираження стають дедалі складнішим завданням для політичного лідерства.

В Азійсько-Тихоокеанському регіоні є певна частка потенційних конфліктних точок – Північна Корея, Тайвань, острови Сенкаку (Дяюйдай), – але донедавна вони вважалися керованими, а загальне середовище було відносно безпечним.

Ситуація помітно змінилася в останні роки зі зростанням геополітичної напруги між Сполученими Штатами та Китаєм, яка пов'язана з економічним підйомом Китаю та його проголошеною метою кинути виклик Сполученим Штатам як у військовому, так і в технологічному плані.

Країни Азійсько-Тихоокеанського регіону доволі часто стикаються з енергетичними проблемами. Лаос, наприклад, бореться з гострою нестачею палива, зростанням цін на продукти харчування та збільшенням боргу після різкого підвищення світових цін на енергоносії. Державні імпортери оголосили, що можуть імпортувати лише близько шостої частини місячної потреби країни в паливі.

Уряди країн Азійсько-Тихоокеанського регіону працюють над тим, щоб пом'якшити зростання цін на енергоносії та їхній вплив на продовольчу безпеку. Наприклад, уряд Східного Тимору запровадив паливні субсидії як частину пакету допомоги бізнесу, у тому числі в харчовій та сільськогосподарській промисловості.

Оскільки каскадні наслідки кризи в Україні продовжують впливати на світові ціни на енергоносії, не можна ігнорувати зростання рівня продовольчої небезпеки. Говорячи про зменшення впливу зростання цін на енергоносії в АТР, доцільним є зменшення невідповідності між попитом і пропозицією на них. Розглядаючи найближче майбутнє, доцільно надавати тимчасову адресну підтримку найбільш вразливим верствам населення, а не субсидії на енергоносії, що дозволить зменшити негативний вплив глобальних енергетичних потрясінь на домогосподарства в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

Відновлювана енергетика стає дешевшим, ефективнішим і дедалі надійнішим способом енергопостачання будинків, підприємств та інфраструктури в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Збільшення виробництва та споживання відновлюваної енергії відкриває шлях до реалізації ЦСР 7 «Доступна та чиста енергія» та гарантує кожному доступ до недорогої, надійної, сталої та сучасної енергії.

Структура енергетичного портфеля АТР свідчить про залежність від викопних видів палива в усьому регіоні. Хоча відсоток відновлюваних джерел енергії в енергетичному балансі варіюється від країни до країни, загальна частка енергії з відновлюваних джерел залишається низькою порівняно з вугіллям, нафтою та газом. Бангладеш та Іран, зокрема, мають переважну залежність від викопних видів палива: 99% та 98% (відповідно) їхнього енергетичного портфелю складають вугілля, нафта та газ. Наслідки такої залежності є значними і далекосяжними.

Інший ключовий ризик залежності від викопного палива пов'язаний з викидами парникових газів. Наприклад, Південна та Південно-Східна Азія мають найшвидші у світі темпи зростання викидів парникових газів. Наслідки для здоров'я також є значними. Тісний зв'язок між викидами та економічною активністю підкреслює, що залежність від викопного палива в поєднанні з відтермінуванням схем, спрямованих на скорочення викидів, має широкі та значні наслідки. З 2000 року спостерігається поступове збільшення частки відновлюваних джерел енергії, що використовуються в Азійсько-Тихоокеанському регіоні для виробництва електроенергії, з 5 % у 2000 році до 13 % у 2023 році.

Китай, який наразі має найбільший у світі парк відновлюваних джерел енергії (17% у структурі енергобалансу), збільшив її виробництво з відновлюваних джерел більше, ніж будь-яка інша країна. В'єтнам також переживає значний прогрес у виробництві відновлюваної енергії, особливо сонячної.

Зростання попиту на корисні копалини також може призвести до того, що їх видобуток буде перенесено під воду. Багата на ресурси підводна зона Кларіон-Кліппертон, що знаходиться під Тихим океаном, за оцінками, містить 21 млрд тонн корисних копалин, які використовуються у виробництві відновлюваної енергії.

Вважаємо, що питання регіональної безпеки здаються далекими від проблем зміни клімату. Вони передбачають використання дипломатичної та військової влади, часто у співпраці з іншими країнами-однодумцями, щоб гарантувати, що баланс сил у регіоні не порушується. Регіональна безпека в цьому сенсі є передумовою, яка дозволяє країнам зосередитися на економічному зростанні шляхом розширення торгівлі та інвестицій.

Підвищення рівня моря може призвести до того, що до 2100 року менші острівні держави в Тихому та Індійському океанах повністю під воду. Республіка Кірібаті є особливо вразливою, оскільки її найвища точка знаходиться на висоті менше 2,5 метрів над рівнем моря. Мальдіви перебувають у подібній ситуації. У таких випадках альтернативи переселенню всього населення може не бути. Хоча Кірібаті та Мальдіви мають невелике населення – 117 000 та 500 000 відповідно – не можна припускати, що інші країни приймуть своє переміщене населення.

Більшість країн Азійсько-Тихоокеанського регіону не зіткнуться з подібними загрозами від підвищення рівня моря, але багато хто зазнає серйозних повеней. Уразливими є Бангкок, Джакарта, Хошимін, район Сундарбанс у Бангладеш і дельта Чжуцзянної річки в Китаї. Значна міграція з цих територій може бути неминучою.

Зміна клімату також може посилити існуючі територіальні конфлікти. Китай висуває претензії на значну частину Південно-Китайського моря. Можна уявити, що зміна клімату спричинить нові конфлікти, якщо підвищення температури моря призведе до того, що популяції риб переміщуються в райони, на які претендує Китай під його дев'ятиштриховою лінією. Якщо Китай

заборонить рибалкам доступ до цих районів, це може стати загрозою для засобів до існування та призвести до конфлікту.

Аналізуючи проблеми й загрози подальшого розвитку АТР виокремлено слабкі економічні основи (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Слабкі економічні основи АТР

Поняття	Коротка характеристика
Ризик дефляції	Навіть якщо інфляція не викликає великого занепокоєння, у деяких країнах спостерігається від'ємна інфляція (або ризик дефляції). Це може уповільнити відновлення регіону через стримування споживчих витрат, оскільки люди очікують, що товари будуть дешевшими в майбутньому; затримку інвестиційних рішень через підвищення реальних відсоткових ставок; збільшення реальної вартості боргу, що ускладнює виплату боржниками своїх боргів.
Ризик боргової кризи	Оскільки державні видатки зростають, а доходи скорочуються, уряди стикаються зі збільшенням бюджетного дефіциту та значно більшими валовими потребами у фінансуванні, ніж у попередні роки. Країни, що залежать від зовнішнього фінансування, можуть зіткнутися з вищими витратами на обслуговування боргу. Десять країн регіону вже мали високий ризик виникнення проблем з державним боргом ще до COVID-19. Минулий досвід показує, що в роки після кризи бюджетні дефіцити мають тенденцію до зростання, але потім за ними слідує фіскальна консолідація для відновлення здорових фіскальних позицій
Ризик фінансової стабільності банків від непрацюючих кредиторів	Хоча в багатьох країнах регіону останнім часом спостерігається зростання непрацюючих кредитів (як частки від загального обсягу кредитів), у більшості випадків рівень непрацюючих кредитів залишається значно нижчим за той, що спостерігався під час ГФК. Однак зазвичай банкам потрібен певний час для того, щоб класифікувати кредити як непрацюючі. Тому частка непрацюючих кредитів може швидко зрости в найближчі місяці, що негативно вплине на фінансову стабільність у деяких країнах, особливо в країнах з вищим співвідношенням кредитів до ВВП.

Джерело: побудовано на основі [15].

3.3 Тенденції та перспективи розвитку АТР

У складних глобальних економічних умовах першого півріччя 2023 року глобальні інвестиції в інфраструктуру продемонстрували вражаючу стійкість, зберігаючи відносно стабільні показники. Індекс EDHEC Infra300, який відстежує

300 незареєстрованих на біржі інвестицій в інфраструктуру, має ринкову капіталізацію в 320 мільярдів доларів США, стабільно забезпечуючи прибутковість 8,15% з початку року в першому півріччі 2023 року порівняно із загальною прибутковістю 5,78% за весь 2022 рік [23]. Ці показники підкреслюють незмінну привабливість інвестицій в інфраструктуру, що характеризується такими атрибутами, як дохід, пов'язаний з інфляцією, стабільність і необхідність. Ці якості виявилися неоціненними на тлі нестабільних фінансових показників.

Економічна активність в Азійсько-Тихоокеанському регіоні продовжує становити близько двох третин глобального зростання в 2023 році, незважаючи на складне середовище, сформоване ротацією глобального попиту з товарів на послуги та синхронізованим посиленням монетарної політики. Слабше, ніж очікувалося, відновлення в Китаї може мати негативні наслідки для його торговельних партнерів, у той час як раптове фінансове обмеження в США або в регіоні може загальмувати зростання, особливо в економіках і секторах з високим рівнем заборгованості. З іншого боку, сценарій «м'якої посадки» стає більш вірогідним і забезпечить можливості для пом'якшення монетарної політики в 2024 році. Середньострокові перспективи затьмарені ризиками геоекономічної фрагментації, оскільки політика зменшення ризиків у великих економіках створює потенційно значне гальмування зростання. Комплексні реформи в Китаї підвищують середньострокові перспективи зростання, особливо для менших і більш відкритих економік.

АТР продовжує зберігати свій статус економічної потужності з історією значного внеску в зростання глобального ВВП. У 2023 році прогнозується високий темп зростання завдяки швидкій урбанізації та зростанню середнього класу. Азіатський банк розвитку прогнозує, що міське населення в регіоні збільшиться з приблизно 2 мільярдів у 2020 році до приблизно 3 мільярдів до 2050 року. Для вирішення цих серйозних проблем і підтримки розвитку, він рекомендує щорічні інвестиції в інфраструктуру в розмірі 1,7 трильйона доларів США до 2030 року.

Інфраструктурний потенціал АТР привернув значну увагу інституційних інвесторів. Як показало Masquarie, провідні приватні інвестиційні компанії зробили значний ривок у 2022 році, успішно залучивши понад 4 мільярди доларів США для свого третього інфраструктурного фонду АТР, що стало визначною віхою в цьому секторі.

Варто зазначити, що Токіо є кращим цільовим ринком для транскордонних інвестицій четвертий рік поспіль, за ним йдуть Сінгапур і Хошимін. Сідней і Мельбурн зберегли свій статус у топ-10, тоді як Мумбаї та Шанхай продовжують залишатися в центрі уваги довгострокових інвесторів, які бажають збільшити свої позиції у сфері нерухомості у двох найбільших економіках світу, що розвиваються [4].

Субрегіональні дані висвітлюють три ключові тенденції. По-перше, стабільність країн АСЕАН, цифровізація, прийняття сталої політики та цілей, а також історія зростання зберігають її як провідний субрегіон в АТР для нових ПШ. По-друге, потенціал Індії для швидкого зростання, запас освіченої робочої сили та великий внутрішній ринок так само забезпечать їй місце серед найбільших країн-одержувачів ПШ в регіоні. По- третє, інвестори відзначили зростання ринку, сприятливе регуляторне середовище, доступ та наявність талантів, фізичну та цифрову інфраструктуру, а також технології та інновації як ключові міркування при виборі юрисдикцій, у яких вони можуть розміститися.

Сектор інфраструктури Азійсько-Тихоокеанського регіону представляє широкий спектр різноманітності, пропонуючи численні можливості. Серед актуальних тенденцій розвитку АТР варто зазначити:

1. Перехід енергії. АТР активно бере участь у глобальному переході до відновлюваних джерел енергії, таких як сонце та вітер. Розвинуті країни, зокрема Японія, Австралія та Південна Корея, лідирують із піонерськими проектами у сфері відновлюваної енергетики, використовуючи свій технологічний досвід і значну фінансову підтримку. Водночас країни з економікою, що розвивається, В'єтнам, Індія, Індонезія та Філіппіни, швидко впроваджують технології відновлюваних джерел енергії, залучаючи значний капітал. Суверенний фонд

багатства Сінгапуру, GIC, був ключовою силою в просуванні переходу до відновлюваної енергії в Азійсько-Тихоокеанському регіоні завдяки стратегічній співпраці з ACEN, платформою відновлюваної енергії на Філіппінах Ayala Group.

2. Цифрова інфраструктура і технологічні досягнення. Цифрова ера сприяє зростанню сектора, охоплюючи розширення високошвидкісних оптоволоконних мереж, розвиток передових розумних міст і розгортання мереж 5G. Інвестиції в цифрову інфраструктуру збільшуються, щоб задовольнити ненаситний попит на центри обробки даних і рішення для підключення. Сінгапур з його піонерськими ініціативами щодо розумних міст є яскравим прикладом передової технологічної інтеграції, що демонструє адаптивність регіону до глобальних цифрових тенденцій.

Цифрові технології здатні створювати зв'язки, сприяти навчанню, прискорювати фінансові операції та надавати життєво важливу інформацію. Однак такі бар'єри, як вартість, утиски, відсутність безпеки, довіри та технічної грамотності, призводять до того, що жінки в країнах, що розвиваються, мають менше шансів отримати доступ до Інтернету та цифрових послуг, ніж чоловіки.

Робототехніка, штучний інтелект, можливості 5G, великі дані, Інтернет речей та послуги блокчейну, які називають технологіями Четвертої промислової революції, також з'явилися в деяких частинах регіону. Водночас навчання цифровим навичкам допомогло молоді скористатися можливостями працевлаштування, які можуть запропонувати ці нові сектори. Однак діджиталізація також може бути палицею з двома кінцями, як це продемонструвала пандемія COVID-19, що посилила нерівність, спричинену цифровим розривом. Наприклад, жінки все ще не мають доступу до навчання з використанням новітніх технологій і в середньому мають менший доступ до широкосмугового доступу до Інтернету та мобільних телефонів. Крім того, хоча поширення інтернету спостерігається в районах, де він раніше був недоступний, ненадійний зв'язок все ще є поширеним явищем, що позбавляє людей

можливостей, які пропонує цифрова економіка. Крім того, хоча поширення інтернету спостерігається в тих регіонах, де він раніше був недоступний, ненадійний зв'язок все ще є поширеним явищем, що позбавляє людей можливостей, які пропонує цифрова економіка. Окрім загальних ризиків, які є більш відомими, з'являються нові ризики, пов'язані з поширенням дезінформації, політичною поляризацією, шкодою довкіллю через створення цифрових відходів та невизначеністю криптовалют. Більше того, взаємодія між цими новими ризиками означає зростання невизначеності. Зі зростанням екзистенціальних ризиків вони також швидше зближуються і створюють нові типи переломних моментів, що виходять за межі кордонів і проблемних сфер.

Хоча інвестиції в альтернативні сектори в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні знаходяться на стадії зародження, спостерігається зміни в уподобаннях інвесторів. Об'єкти, пов'язані з охороною здоров'я, включно з науками про життя та медичними кабінетами, були названі найпопулярнішим класом активів, вперше випередивши центри обробки даних.

3. Штучний інтелект. Запровадження штучного інтелекту (ШІ) зростає в усіх галузях. У 2023 році 35% компаній використовують ШІ у своєму бізнесі. До галузей із найвищим рівнем впровадження ШІ належать фінансові послуги, охорона здоров'я, роздрібна торгівля та виробництво. Інвестиції в штучний інтелект є ключовим показником прихильності країни до технологічного розвитку. Сполучені Штати та Китай лідирують, інвестуючи мільярди в дослідження та стартапи. Враховуючи центральну роль Сполучених Штатів і Китаю в економіці штучного інтелекту, азіатська економічна співпраця відіграє важливу роль у прийнятті нових правил взаємодії з штучним інтелектом, які вирішують законні проблеми національної безпеки, не завдаючи шкоди меншим економікам.

4. Транспорт, логістика та нерухомість. Цей сектор, який складається з аеропортів, залізниць, портів і платних доріг, відіграє ключову роль у диверсифікації торгівлі. Завдяки стратегічному розташуванню та інфраструктурним зобов'язанням АТР є центром, що з'єднує регіональні та

глобальні ринки. Нещодавній перший проект високошвидкісної залізниці в Південно-Східній Азії в Індонезії, який в основному підтримується Китаєм у рамках його ініціативи «Один пояс, один шлях», є прикладом цього прагнення покращити транспортні мережі в регіоні. Спостерігається значне зростання інтересу до житлового сектора, особливо до багатоквартирних будинків і нерухомості для будівництва з метою оренди, з Японією, Австралією та материковим Китаєм як ключовими ринками.

5. Циркулярна економіка. Ініціативи циркулярної економіки Азійсько-Тихоокеанського регіону включають управління твердими (сміттям) і рідкими (стічними водами) відходами. Таїланд та інші країни Азії, що розвиваються, активно беруть участь у проектах переробки відходів в енергію, використовуючи передові іноземні технології для перетворення твердих відходів на енергію в регіоні. Водночас зусилля Індії щодо управління стічними водами надають першочергову увагу захисту джерел питної води та охороні навколишнього середовища, особливо в густонаселених районах. Країни АТР активно просувають стале управління відходами, щоб зменшити вплив на навколишнє середовище та підвищити ефективність використання ресурсів.

Виходячи з основних тенденцій, можна запропонувати наступні напрями інвестування:

- інвестування в відновлювальні джерела енергії;
- інвестиції в цифрову інфраструктуру;
- інвестування у сферу охорони здоров'я;
- інвестиція у розвиток та впровадження штучного інтелекту у різних сферах життя, насамперед технології, фінансові послуги, виробництво та охорона здоров'я;
- інвестиції в логістичні системи, нерухомість, а саме в багатоповерхові будинки та нерухомості для будівництва з метою оренди;
- інвестування в циркулярну економіку.

Інвестори стикаються зі зростаючим скептицизмом через виклики, які можуть вплинути на привабливість інвестицій в інфраструктуру в регіоні.

Очікується, що стабільно високі процентні ставки збережуться принаймні до 3 кварталу 2024 року через триваючий інфляційний тиск. Це середовище становить значний невід'ємний ризик для інвестицій в інфраструктуру, що потенційно може призвести до зниження оцінки активів і загальної прибутковості. Інфраструктурні проекти значною мірою залежать від стабільного фінансування, і в результаті високі ставки можуть збільшити капітальні витрати, безпосередньо впливаючи на загальну віддачу. Крім того, ці стійкі відсоткові ставки не тільки збільшують витрати на фінансування, але й зменшують його привабливість для інвесторів, які можуть шукати вищих прибутків деінде.

Інвестиції в інфраструктуру в регіоні Азійсько-Тихоокеанського регіону стають дедалі складнішими через зміну правил і політичну невизначеність. Уряди активно впроваджують політику, пов'язану зі стійким розвитком, відповідальним інвестуванням і національною безпекою, що може мати значний вплив на інвестиційні рішення та ускладнити дотримання вимог.

У 2024 році заплановано важливі вибори на ключових ринках, зокрема в Індії, Індонезії, Тайвані та Південній Кореї. Ці вибори створюють додатковий рівень політичного ризику для інституційних інвесторів, які беруть участь у довгострокових інфраструктурних проектах. Враховуючи значні капіталовкладення та подовжений життєвий цикл проекту, інвестори, ймовірно, проявлятимуть обережність, ретельно оцінюючи політичну стабільність і ретельно розглядаючи стратегії зменшення ризиків, перш ніж здійснювати будь-які інвестиції.

У відповідь на ці багатогранні виклики інвестори підходять до інвестицій в інфраструктуру в регіоні з обережністю та ретельним плануванням. Незважаючи на те, що регіон пропонує можливості для зростання та сталого розвитку, подолання коливань процентних ставок, політичної невизначеності та

регуляторної динаміки потребує стратегічного підходу для досягнення бажаного прибутку від інвестицій.

Очікується, що інфляція в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні знизиться у 2024 році та залишиться в межах цільових діапазонів центральних банків у більшості країн, тобто темпи зниження інфляції швидші, ніж в інших регіонах.

Основні чинники, такі як ефекти наздоганяння та демографічні показники, частково визначатимуть майбутнє зростання Китаю, але ключові рушійні сили структурної політики, включаючи імпульс внутрішніх реформ і міжнародні геоекономічні події, можуть суттєво змінити цей шлях. Враховуючи важливість Китаю для регіону, різні шляхи можуть мати значні наслідки для Азії. Реформи, спрямовані на підвищення продуктивності в Китаї, можуть сприяти зростанню в Азії, особливо в менших і більш відкритих економіках із міцними зв'язками глобального ланцюжка створення вартості з Китаєм. Азійські країни, що не входять до ОЕСР, можуть отримати вигоду від ефекту відволікання торгівлі від «підтримки друзів» як Китаєм, так і ОЕСР. Однак ці переваги значною мірою розсіюються, коли враховуються глобальне уповільнення, спричинене тенденціями підтримки друзів та аспектом «повторної підтримки», який бере участь у стратегіях зниження ризиків.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі проаналізовано тенденції співпраці України й Південної Кореї. Досліджено динаміку торгово-економічних операцій. Запропоновано перспективні напрями україно-корейського співробітництва.

Визначено інтегруючі та дезінтегруючі фактори АТР, які поєднуються в АТР. Оцінено основні проблеми та загрози, які стримують розвиток регіону. Розглянуто слабкі економічні основи АТР.

Визначено тенденції та запропоновано напрями інвестування в АТР. Зроблено припущення тенденцій інвестиційного розвитку регіону.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження сформульовано такі висновки.

Встановлено, що «АТР» – це політичний та економічний термін, що об'єднує сукупність країн континентальних і острівних територій басейну Тихого океану, що їх омиває з різним облаштуванням економічного, політичного на культурного життя. Окреслено п'ять етапів міжнародної економічної інтеграції, від найпростішого – зони вільної торгівлі, до кінцевого – політичного союзу: зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний і політичний союз.

Представлено класифікацію країн АТР за субрегіонами відповідно до Азійсько-Тихоокеанського центра досліджень безпеки імені Деніела К. Іноуа: Східна та Північно-Східна Азія; Південно-Східна Азія; Океанія; Північна Америка; Центральна Америка; Схід Південної Америки.

Проаналізовано процес формування інтеграційних зв'язків Азійсько-тихоокеанського регіону; процес утворення та мету найбільших інтеграційних об'єднань (АСЕАН, АТЕС, АСЕВН, АЛАДІ, СЕЛАС). Порівняно частку внутрішньорегіональної торгівлі субрегіонів Азії, найбільша у Південно-Східній Азії – 70 %. Також вивчено кількість існуючих торговельних угод в АТР – у 2021 р. їх було 195. Основними серед них є Всебічне регіональне економічне партнерство та Всеосяжне та поглиблене транстихоокеанське партнерство.

Установлено, що найпоширенішими сферами політики в азійсько-тихоокеанських угодах, окрім пільгових тарифів, є «сприяння торгівлі та митне співробітництво».

За 10 років частка внутрішньогрупової торгівлі АТЕС зросла на 3 %, в той час як у НАФТА та АСЕАН починаючи з 2016 року вона зменшилась. , Ключовими реципієнтами внутрішньорегіональних ПІІ були Індія (22 %), Сінгапур (14 %) і В'єтнам (12 %) у 2022 році. Фінанси та банківська справа залишаються найбільшою галуззю-реципієнтом прямих іноземних інвестицій (32 % від потоків ПІІ) із 22 % зростанням до 58 мільярдів доларів США.

Кореляційно-регресійний аналіз показав взаємодію між ВВП та ПП, експортом, імпортом, індексом інфляції. Визначені факторні ознаки на 96,6% пояснюють відхилення результативного показника.

Транскордонне співробітництво реалізується через впровадження політики конфіденційності, системи транскордонної платіжної системи, розширення системи освіти.

Серед країн Азійсько-Тихоокеанського регіону є країни, які мають велику частку експорту високотехнологічних товарів, зокрема найбільшу частку по відношенню до загального експорту мають Сінгапур та Малайзія – 57 % та 52 % у 2021 році відповідно. На регіон АТЕС припадає 48% світової торгівлі товарами і послугами. У 2022 рік Китай обігнав США і став найбільшим торговим партнером серед економік АТЕС, на які припадає 12% торгівлі.

Протягом 2019-2021 рр. товарообіг характеризується тенденцією до зростання (8,9%; +2,07%; +17,13% відповідно); експорт українських послуг змінювався хвилеподібно (у 2020 році відносно 2019 – спад 13,2%; у 2021 відносно 2020 – ріст 24,7%). Лівову частку в структурі українського експорту займає сировина, зокрема зернові культури.

Важливим напрямом торгово-економічної співпраці України та Південної Кореї виступає інвестиційна. Сільське господарство може стати ключовим напрямом. Корейські спеціалісти цікавляться розробками в галузях авіації, енергетики, оптики, теплотехніки. Протягом останніх декількох років посилилася співпраця в освітній сфері.

Визначено інтегруючі й дезінтегруючі фактори АТР. Для досліджуваного регіону притаманні такі проблеми та загрози: різні соціально-економічні негаразди, перебої з поставками товарів, зростання політичної активності, енергетичні проблеми, зміни клімату.

Виділено тенденції інвестування в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Перспективними напрямками розвитку та інвестування АТР визначено: перехід енергії, цифрову інфраструктуру і технологічні досягнення, транспорт і логістику, циркулярну економіку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. APEC in Charts 2021. URL: https://www.apec.org/docs/default-source/publications/2021/11/apec-in-charts-2021/221_psu_apec-in-charts-2021.pdf?sfvrsn=50537c36_2.
2. APEC in Charts 2022. URL: https://www.apec.org/docs/default-source/publications/2022/11/apec-in-charts-2022/222_psu_apec-in-charts-2022.pdf?sfvrsn=e5dda512_2.
3. APEC in Charts. URL: https://www.apec.org/docs/default-source/publications/2021/11/apec-in-charts-2021/221_psu_apec-in-charts-2021.pdf?sfvrsn=50537c36_2.
4. ASEAN Investment Report 2022. URL: <https://asean.org/wp-content/uploads/2022/10/AIR2022-Web-Online-Final-211022/>.
5. ASEAN Stat Data Portal. URL: <https://data.aseanstats.org/fdi-by-hosts-and-sources>.
6. ASEAN's Cross-Border Digital Payment System Explained. 2023. URL: <https://thediplomat.com/2023/06/aseans-cross-border-digital-payment-system-explained/>.
7. ASEANstats. URL: <https://www.aseanstats.org/ebooks/>.
8. Asia and the Pacific. URL: <https://www.iaea.org/services/technical-cooperation-programme/asia-and-the-pacific>.
9. Asia's Business Landscape: Emerging Trends & Innovations For Growth. 2023. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/asias-business-landscape-emerging-trends-innovations>
10. Asia-Pacific partnership creates new «centre of gravity» for global trade. URL: <https://unctad.org/news/asia-pacific-partnership-creates-new-centre-gravity-global-trade>
11. Asia-Pacific Trade and Investment Trends 2022/2023. Trade Agreements in Asia and the Pacific: Bigger, Deeper, Digital and More Supportive of Sustainable

Development? URL: <https://www.unescap.org/kp/2022/trade-agreements-asia-and-pacific-bigger-deeper-digital-and-more-supportive-sustainable-20222023>.

12. Asia-Pacific Trade and Investment Report. URL: <https://www.un-ilibrary.org/content/periodicals/2221500x>.

13. Background: ASEAN Transport Facilitation Agreements. URL: <https://www.aseancob.org/about-asean-cob>.

14. Baldwin R. Multilateralising Regionalism: Spaghetti Bowls as Building Blocs on the Path to Global Free Trade. *NBER Working Paper*. 2006. № 12545.

15. Can this time be different? Challenges and opportunities for Asia-Pacific economies in the aftermath of COVID-19. MPFD POLICY BRIEFS. 2020. № 114. URL: https://www.unescap.org/sites/default/d8files/knowledge-products/xPB114_Can%20this%20time%20be%20different_Challenges%20and%20opportunities%20for%20Asia-Pacific%20economies%20in%20the%20aftermath%20of%20COVID-19.pdf.

16. Consumers. URL: <https://cbprs.org/>.

17. Cross Border Cooperation. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/cross-border-cooperation_en.

18. Daniel K. Inouye Asia-Pacific Center for Security Studies. URL: <https://apcss.org>

19. Dictionary of International Trade. URL: <https://www.globalnegotiator.com/international-trade/dictionary/economic-integration/>

20. E-commerce is entering a new phase in Southeast Asia. Are logistics players prepared? URL: <https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/industries/travel%20logistics%20and%20infrastructure/our%20insights/e%20commerce%20is%20entering%20a%20new%20phase%20in%20southeast%20asia%20are%20logistics%20players%20prepared/e-commerce-is-entering-a-new-phase-in-southeast-asia-are-logistics-players-prepared.pdf>.

21. Economic Integration. URL: <https://www.investopedia.com/terms/e/economic-integration.asp>
22. Global PC shipment decline narrows to just 7% in Q3 2023. URL: <https://canalys.com/newsroom/worldwide-pc-shipments-Q3-2023>.
23. Ho I. Riding the Wave: Asia Pacific Infrastructure Trends and Outlook. 2023. URL: [https://www.ssctech.com/blog/riding-the-wave-asia-pacific-infrastructure-trends-and-outlook#:~:text=The%20Asia%2DPacific%20\(APAC\),and%20the%20burgeoning%20middle%20class](https://www.ssctech.com/blog/riding-the-wave-asia-pacific-infrastructure-trends-and-outlook#:~:text=The%20Asia%2DPacific%20(APAC),and%20the%20burgeoning%20middle%20class).
24. IGI Global. URL: <https://www.igi-global.com/>.
25. International economic cooperation among nations. URL: <https://opentext.wsu.edu/cpim/chapter/2-2-international-economic-cooperation-among-nations/>
26. Investment Experts' Group. URL: <https://www.apec.org/groups/committee-on-trade-and-investment/investment-experts-group>.
27. Investment. URL: <https://asean.org/our-communities/economic-community/investment-2/>.
28. Largest Economies in the World. URL: <https://wisevoter.com/country-rankings/largest-economies-in-the-world/>.
29. Navigating The Digital Whirlwind: The Asia Pacific Tech Market Is Poised For 5.8% Growth Amid Economic Flux. 2023. URL: <https://www.forrester.com/blogs/navigating-the-digital-whirlwind-the-asia-pacific-tech-market-is-poised-for-5-8-growth-amid-economic-flux/>.
30. O'Farrill E., Fierro J., Moraga M. E., Pérez E., Vallejos M. Economic cooperation. URL: https://www.agci.cl/images/centro_documentacion/documento_de_trabajo_cooperacion_economica_ingles.pdf.

31. Overview of the Asia-Pacific region. URL: https://www.iges.or.jp/en/publication_documents/pub/policyreport/en/154/3_overview.pdf
32. Preferential Trade Agreements in Asia and the Pacific 2021/2022. URL: <https://www.unescap.org/kp/2021/preferential-trade-agreements-asia-and-pacific-20212022>
33. Regional Cooperation and Cross-Border Collaboration in Higher Education in Asia: Ensuring that Everyone Wins. URL: <https://www.adb.org/publications/regional-cooperation-and-cross-border-collaboration-higher-education-asia-ensuring>.
34. Regional economic integration in Asia: the track record and prospects. URL: <https://ecipe.org/wp-content/uploads/2014/12/regional-economic-integration-in-asia-the-track-record-and-prospects.pdf>
35. SOM Steering Committee on Economic and Technical Cooperation. URL: <https://www.apec.org/groups/som-steering-committee-on-economic-and-technical-cooperation>.
36. Southeast Asia moves closer to economic unity with new regional payments system. URL: <https://www.cnbc.com/2023/07/30/asean-moves-closer-to-economic-unity-with-new-regional-payments-system.html>.
37. Statista. URL: <https://www.statista.com>
38. Techwire Asia. URL: <https://techwireasia.com/>.
39. The IAEA Technical Cooperation Programme. URL: <https://www.iaea.org/sites/default/files/19/01/tcp.pdf>.
40. UNCTADStat. URL: <https://unctadstat.unctad.org/>.
41. Visualizing the \$94 Trillion World Economy in One Chart. URL: <https://www.visualcapitalist.com/visualizing-the-94-trillion-world-economy-in-one-chart/>
42. What is International Economic Integration. URL: <https://www.igi-global.com/dictionary/international-economic-integration/81213>

43. What is the Cross-Border Privacy Rules System. URL: <https://www.apec.org/about-us/about-apec/fact-sheets/what-is-the-cross-border-privacy-rules-system>.
44. World data bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/>.
45. World Trade Organization. The Multilateral Trading System – Past, Present and Future. URL: http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/inbrief_e/inbr01_e.htm.
46. World Trade Organization. URL: <https://www.wto.org/>
47. Белов О., Свистун Л. Дослідження циклічності високотехнологічного експорту в Німеччині. *Економіка і регіон*. 2022. Т. 4 (87). С. 289-300. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2022.4\(87\).2811](https://doi.org/10.26906/EiR.2022.4(87).2811).
48. Богданьок О. Україна хоче приєднатися до Всеосяжної угоди про Транстихоокеанське партнерство. 2023. URL: <https://suspilne.media/524131-ukraina-hoce-priednatisa-do-vseosaznoi-ugodi-pro-transtihookeanske-partnerstvo/>.
49. Велика Українська Енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua>
50. Венгер В. В. Перспективи розвитку співробітництва України з республікою Корея у пріоритетних видах економічної діяльності. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2020. № 1 (5). DOI: <http://doi.org/10.32750/2020-0101>.
51. Вірковська А. Міжнародне співробітництво як основа зовнішньоторговельної діяльності країни. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/10936/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%E2%84%962.pdf> стаття
52. Городня Н. Д. Інтеграційні процеси в Азійсько-Тихоокеанському регіоні в глобальну епоху: регіональна специфіка. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2012. № 18. С. 77-83
53. Державна служба статистики України: Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами у 2018 році. URL: <https://ukrstat.gov.ua>.

54. Матюшенко І. Ю., Беренда С. В., Резніков В. В. Євроінтеграція України в системі міжнародної економічної інтеграції. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 504 с.

55. Милосердна І. М., Краснопольська Т. М. Азіатсько-Тихоокеанський регіон та проекти його розвитку: кінець XX – початок XXI століття. Актуальні проблеми політики: зб. наук. пр. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. № 65. С. 130-138.

56. Міжнародне співробітництво – що це таке, визначення та поняття. URL: <https://uk.economy-pedia.com/11037984-international-cooperation>

57. Світова економіка. URL: <https://economics.studio/ekonomika-mirovaya/mirovaya-ekonomika-ucheb-posobie-dlya-vuzov.html>

58. Собенко Н. МВФ прогнозує зростання світового ВВП не більше 3%. 2023. URL: <https://susplne.media/437949-mvf-prognozue-zrostanna-svitovogo-vvp-ne-bilse-3/>

59. Торговельно-економічне співробітництво. URL: <https://korea.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/400-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-korejeju>.

60. Угода про всебічне регіональне економічне співробітництво в АТР. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2020/11/18/7116657/>.

61. Федорів І., Чекрыгіна, Я. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Республікою Корея: стан і перспективи. *Консенсус*. 2023. № 1. С. 154-162. DOI: <https://doi.org/10.31110/consensus/2023-01/154-162>.

62. Фрост Е. Новий азійський регіоналізм. Лондон: Вид-во Лінн Реннер, 2008. 293 с.